

Statped

ÅRSRAPPORT 2015

TIDLIG INNSATS

Spesialpedagogisk hjelp

Side 6

FOKUS PÅ TEGNSPRÅK

Avmålt kjærlighet

Side 12

SPOT-KONFERANSE

La pedagogikken styre teknologien

– ikke omvendt

Side 40

6

12

16

40

BRUKERSTEMME

Fortsatt bingo? 4

TIDLIG INNSATS

Intensivering av tidlig innsats 6

FOKUS PÅ TEGNSPRÅK

Skal samarbeide for å styrke
opplæringen i tegnspråk 11
Avmålt kjærlighet 12
Skape sammenheng i opplæringen 16
Lærte alle barna teiknspråk 18
www.tegnordbok.no 22

HOVEDVERNEOMBUD

Et godt arbeidsmiljø angår alle 24

AKTUELT FRA FORSKNING

Ekkolali – et skritt på vei til å snakke 27

– Vi er ikke ferdige, men vi er i full gang! 30
Etterutdanning av PP-rådgivere 32
Strategi for samhandling
med kommuner er på plass 34

FRA SPOT-KONFERANSEN

SPOT – praktisk orientert og
kunnskapsmessig fundert 37
Ny teknologi skaper nye muligheter 38
La pedagogikken styre teknologien
– ikke omvendt 40
Nye læringsressurser fra Statped 43

VI SPRENGER GRENSER

– Eit vellukka prosjekt 44
Erfaringsfilmar 47

Noen hendelser fra 2015 50
Statistikk 2015 53

Utgiver
Statped
www.statped.no
Mars 2016

**Ansvarlig
redaktør
og utgiver**
Direktør
Tone Mørk

Redaktør
Gerd Vidje
gerd.vidje@gmail.com

Redaksjon
Anne Grethe Hellerud
Ante Siri
Beate Hørg
Marit Helene Meyer
Ragnhild Thomsen Thornam
Sidsel Carlsen
Svein Erik Moløkken

Forsidefoto
Morten Brun

Grafisk design
www.aasebie.no

Trykk
07 media
Opplag
15 000

Vi er på rett vei

I 2015 intensiverte vi arbeidet med tidlig innsats. Tidlig innsats er en nøkkel i arbeidet med å fange opp og følge opp dem som trenger særskilt hjelp og støtte i opplæringen. Pernille, som vi forteller om i denne magasinutgaven av årsrapporten, fikk hjelp tidlig. Foreldrene til Pernille får informasjon og hjelp, barnehagen får hjelp og PP-tjenesten får hjelp – alt bidrar til at Pernille får en så god utvikling som mulig. Kontinuitet og hjelp fra nærpåsoner og pedagoger rundt Pernille er grunnleggende for utviklingen hennes.

Samhandlingen rundt Pernille er helt avgjørende for at hun og familien får den bistanden de trenger. Statped er stolt over å kunne bidra med veiledning i denne prosessen. Utgangspunktet er Pernille, men ringvirkningene av veiledning er mye større. Det er et godt eksempel på systemrettet arbeid med utgangspunkt i individet. At veiledning hovedsakelig skjer via video viser at flere har mye å hente på å ta i bruk teknologi.

Statpeds mandat er å styrke det systemrettede arbeidet. Mer systemrettet arbeid skal bidra til å øke kompetansen lokalt. Det vil sikre kontinuitet i oppfølgingen rundt brukeren og ikke minst at brukeren blir inkludert i fellesskapet. Helheten i arbeidet vårt viser at vi er på rett vei.

God lesning!

Tone Mørk, direktør

Fortsatt bingo?

Det er nå tre år siden «nye» Statped så dagens lys. I StatpedMagasinet nummer 1 i 2013 spør jeg om den nye organiseringen kan bidra til å få slutt på tilfeldighetene som råder i skolen. Bingoskolen viser seg å være svært levedyktig.

Er det fortsatt slik at barn med spesielle behov bør være født av de «rette» foreldrene, få den «rette» læreren, gå på den «rette» skolen og ha den «rette» rektoren? Ikke minst – treffe på den «rette» PP-tjeneren? «Bingoskolen» viser seg å være svært levedyktig. Vi er ikke i mål, men er vi på rett vei?

Statped er ikke isolert fra resten av verden. Statpeds mandat fra politikerne gir oss en del utfordringer.

La Statped gi pålegg

Mange kommuner og skoler følger råd og tar veiledning fra Statped, de samarbeider med foreldre, PP-tjeneste og Statped på en god måte. Systemet virker som det skal, og barnet får god hjelp. Problemet er at dette er helt «frivillig». Vi møter barn/foreldre som har fått hjelp og opplæring gjennom Statped i for eksempel bruk av digitale verktøy – og som opplever at skolen i etterkant velger å IKKE følge Statpeds anbefalinger. Så lenge Statped bare kan gi gode råd og ikke pålegg, vil det være skoler og PP-tjenester som velger å se bort fra Statpeds råd.

Tilbake står frustrerte foreldre.

Mange av dem bruker mye krefter på å kjempe mot et system som ikke fungerer godt nok. Så lenge Statped

ikke kan gi pålegg vil dette fortsette. Igjen: Bingo

Vi trenger faglige standarder

Dette henger sammen med faglige standarder. La oss ta et eksempel fra fagfeltet mitt, dysleksi. Her råder kommunal selvstyret også når det gjelder diagnostisering. Myter som: «En kan ikke sette diagnosen før 6. klasse», «vi bruker ikke ordet dysleksi i kommunen vår, men spesifikke lese- og skrivevansker», florerer. Dette er farlige lokale myter, som skaper trøbbel både for kompetente lærere og fortvilte foreldre. Hver PP-tjeneste/kommune gjør dette på forskjellige måter. Det er ingen grunn til å tro at situasjonen er bedre på de andre fagområdene. Hvordan kan Statped være med på å sette en faglig standard? Tør Statped å være tydelig nok faglig? Hvordan kan Statped være proaktive i å sette gode faglige standarder for å få til en inkluderende skole? Loven er klar: Det er ikke frivillig å gi disse barna et tilfredsstillende læringsutbytte.

To tanker i hodet samtidig

«En dør inn» er nå gjennomført, og Statpeds mål er å skape likeverdige tilbud i hele landet. Det tar tid å bygge

kompetanse. Faren med slike gode systemer er at det blir langt fra bruker til hjelper. I hele omorganiseringen i Statped har det vært en dreining fra enkeltsaker til systemsaker. Dette kan på mange måter høres fornuftig ut, problemet er at det ikke alltid fungerer i praksis. Vi trenger begge deler! Det vil alltid være behov for en spesialist-tjeneste som har erfaring med de mest komplekse og utfordrende sakene. Hvor lista skal ligge, er utfordrende. Mange av disse barna blir dessverre ofret på grunn av økonomi. Derfor er det svært viktig at nåløyet for å komme inn med en enkeltsak, ikke blir for trangt. Vi må klare å ha to tanker i hodet samtidig.

Vær modige!

Vi som representerer brukerorganisasjonene kan bli frustrerte, fordi vi ikke blir hørt i store, viktige saker. Samtidig

opplever jeg, (jeg snakker for meg og mine), at de sakene vi tar opp, blir tatt videre. Det er ikke alltid resultatet blir som vi vil, men vi blir tatt på alvor. Det er avgjørende at de utfordringene brukerorganisasjonene peker på, blir tatt på alvor. Statped har et samfunnsmandat, både direkte til politisk nivå og ut til media. Her gjelder det virkelig å «sprengre grenser». Jeg vil utfordre Statped til å ha en enda klarere stemme i samfunnsdebatten. Dere ser utfordringene – og deler våre bekymringer. Vær modige!

La ikke www.statped.no forbli som en hemmelig tjeneste. Min erfaring er at svært få lærere kjenner til Statped. Nettstedet er ikke en tjeneste for spesielt interesserte. For å få til god tilpasset opplæring for alle elever må den spesialpedagogiske kunnskapen inn i alle ledd. Det er en jobb å gjøre her! ■

**– Loven er klar:
Det er ikke frivillig
å gi disse barna
et tilfredsstillende
læringsutbytte, sier
Åsne Midtbø Aas,
Dysleksi Norge.**

Intensivering av tidlig innsats

I 2015 intensiverte Statped arbeidet sitt med tidlig innsats. Tidlig innsats handler om å gi spesialpedagogisk hjelp når barn eller ungdom har særlige behov. Ett av virkemidlene i dette arbeidet er filmen *Tidlig innsats*. Statped gjorde opptak i tre byer og møtte tre flotte barn og deres familier og pedagoger.

Filmen forteller om tidlig innsats før barna er sju år, altså før opplæringspliktig alder. Hvis barnet ikke ser ut til å følge en forventet utvikling eller at det allerede fra sykehuset blir kjent at barnet har en diagnose, er det barnehagen i samarbeid med foreldre og forskjellige faginstanser som følger opp.

Filmen fokuserer på tre temaer i tidlig innsats:

- flerfaglig samarbeid
- faglig kompetanse
- samarbeid mellom barnehage og skole i overgangstiden

For å vise hvordan flerfaglig samarbeid kan gi gode resultater når aktørene finner gode samarbeidsrutiner, besøkte vi Silsand barnehage på Senja i Troms.

Der møtte vi de ansatte i barnehagen, spesialpedagog fra spesial-

pedagogisk team i Lenvik kommune, PP-tjenesten i Midt-Troms, Statped – og Pernille, storesøster Johanne og foreldrene deres, Mona og Hugo. Pernille er snart tre år og fikk hjelp veldig tidlig.

Pernille øver med spesialpedagogen

Pernille er et sjarmtroll, smilende og glad – og det tar ikke lang tid før hun strekker armene mot fotografen for å gi bort en klem. Hun har på tross av en tøff start i livet, hatt en jevn god utvikling. Pernille har Downs syndrom, nedsatt hørsel, hun mangler språk og gangfunksjon. Hun fikk høreapparat på begge ørene da hun var 11 måneder og cochleaimplantat (CI) på det høyre før hun var to år.

Hver ukedag begynner med en treningsøkt sammen med Lise Markhus Hjelmseth fra spesial-

**To gode venner,
Pernille og
storesøster
Johanne.**

iPaden blir flittig brukt når Lise M. Hjelmseth øver med Pernille.

pedagogisk team i Lenvik kommune. Pernille øver tegn-til-tale, har lyd- og lyttetrening og bruker blant annet iPad til «lytt og lær».

– Statped har veiledet oss i å bli bevisst på lyd, sier Lise. De to har

holdt på med lyttetrening siden Pernille var 11 måneder, først hjemme hos familien, senere i barnehagen.

Poenget er å trene opp Pernilles hørsel til å skille mellom lyder, men det var lenge uklart hvor mye hun hørte. – Vi holdt på med lyttetrening i ett år før hun fikk cochleaimplantat. Da begynte vi forfra igjen, for med CI hører du på en annen måte, forklarer Lise.

I dag kjenner Pernille igjen ti forskjellige lyder og hun kan imitere noen av dem. Det første målet er at hun skal klare å skille mellom disse lydene for å kunne utvikle talespråk senere. Foreldrene jobber med de samme lydene og konkretene hjemme, og de kommuniserer med tegn-til-tale.

– Det gjelder å utnytte alle anledninger til lyttetrening. At det knirker i døra, at vannet renner, at det knepper i lysbryteren – vi gjør Pernille oppmerksom på lyden og forteller hva hun

Tordis Engli Rydningen, PP-rådgiver i PP-tjenesten i Midt-Troms, kom tidlig inn i familiens og Pernilles liv etter henvisning fra helsesøster. Etter en sakkyndig vurdering fikk Pernille to timer hjemmeundervisning hver uke i kommunikasjon og lyttetrening av spesialpedagogisk team i Lenvik kommune. Da Pernille begynte i barnehagen, ble timetallet økt til fem i uken.

– Det er sjelden at så små barn blir henvist til PP-tjenesten, og det er få som har denne problematikken i området vårt. Vi skjønnte etter hvert at vi trengte hjelp fra Statped til lyd- og språkopplæring, sier Tordis Engli Rydningen.

« NÅR DU SER DET PÅ FILM, BLIR ALT SÅ TYDELIG. EN TING ER Å HØRE AT DU GJØR FEIL, NOE ANNET ER DET Å SE DET.

hører. Her har veiledningen fra Statped vært spesielt nyttig, sier Lise.

Mye av veiledningen har foregått på video. Lise og Pernille blir filmet under trening, og Statped vurderer opptaket og gir tilbakemelding. At Gunn Irene Suhr, audiopedagog og AVT-veileder i Statped nord, holder til en flyreise unna, er ingen ulempe, nesten tvert imot.

En dobbel bekreftelse

– Under veiledningen ser vi på filmopptaket på hver vår skjerm, Gunn Irene i Alta og jeg her. Jeg tror jo at jeg gjør ting veldig bra, men når du ikke får tilbakemelding, fortsetter du å tro det. Det er lett å overse de små detaljene som for eksempel det å være for snar, sier Lise, og utdyper: – Filmen viser tydelig at jeg går videre i programmet uten å vente på respons fra Pernille. «Se, der reagerer Pernille, bemerker Gunn Irene, – og du har allerede gått videre.» Det har vært kjempenyttig med tilbakemelding! Når du ser det på film, blir alt så tydelig. En ting er å *høre* at du gjør feil, noe annet er det å *se det*, det blir en dobbel bekreftelse, utbryter Lise.

Gunn Irene har fulgt Pernille og familien siden PP-tjenesten i Midt-Troms søkte om veiledning i tidlig kommunikasjon, lytte- og språktrening før Pernille fylte året.

– Video er et godt redskap til å se seg selv og oppdage det man kanskje ikke får med seg i øyeblikket, når man er opptatt og sitter og jobber med barnet, sier Gunn Irene Suhr. Her sammen med Pernille og Tordis Engli Rydningen.

Pernille bor sammen med mor Mona, far Hugo og storesøster Johanne på ni år. – Vårt motto er at det er lettere å få Pernille til å tilpasse seg omgivelsene enn omvendt. Vi tar imot all hjelp og følger opp så godt vi kan hjemme. Vi blir absolutt hørt i det flerfaglige landskapet, mener Mona Rognmo Jakobsen og Hugo Jakobsen.

– Statped jobber med opplæring, men i førskolealderen er foreldreveiledning en viktig del av opplæringen, presiserer Gunn Irene. – I Pernilles tilfelle samarbeider vi tett med både spesialpedagogisk team i kommunen og PP-tjenesten i Midt-Troms.

I fjor søkte kommunen om lokal veiledning og oppfølging i barnehagen. I bunnen ligger en samarbeidsavtale med kommunen som regulerer hvor hyppig veiledningen skal skje og om

antall samlinger på kurs. Å ha med PP-tjenesten og andre fagfolk i kommunen i opplæringen og veiledningen er helt vesentlig. Statpeds oppgave er å heve kompetansen lokalt, slik at de kan mestre en liknende situasjon senere. Det er PP-tjenesten som koordinerer hjelpen fra fagekspertisen rundt Pernille.

– Her er i Lenvik kommune har vi et velig tett og godt samarbeid, både på video og når vi samles i barnehagen, sier Gunn Irene. ■

Merete Henriksen, styreren i Silsand barnehage forteller at de var godt forberedt da Pernille begynte i barnehagen høsten 2014. – Vi hadde allerede samme vår deltatt på ansvarsgruppemøte og blitt kjent med både foreldrene og helperne hennes. Vi visste hva vi trengte av faglige ressurser. Selv om vi har hatt barn med særskilte opplæringsbehov før, gikk hele personalet på kurs for å friske opp kunnskapen sin. Vi hjelper Pernille i hverdagen og gir henne det hun trenger for å utvikle seg best mulig. At vi får oppfølging og veiledning fra kommunen, PP-tjenesten i fylket og Statped gjør oss trygge på at vi gjør en god jobb, sier hun.

Skal samarbeide for å styrke opplæringen i tegnspråk

For å styrke opplæringen i norsk tegnspråk i barnehager, i grunnopplæringen og i universitets- og høyskolesektor inngikk Statped og Språkrådet en samarbeidsavtale i desember 2015.

Avtalen innebærer i hovedsak å bruke og videreutvikle den tegnspråkkompetansen som partene forvalter og å arbeide for å styrke tegnspråklige arenaer. Hensikten er å bidra til å realisere de språkpolitiske målene for tegnspråk.

– Målet er at tegnspråk skal bli mer synlig i barnehager og grunnopplæring. Det handler blant annet om å utvikle positive holdninger til språket og at alle barn, elever og lærere skal ha noe kunnskap i og om tegnspråk. Dette kan bedre inkludering og deltagelse for barn og unge med hørselstap, sier Tone Mørk, direktør i Statped.

Statped skal i kraft av sin rolle som en statlig etat på opplæringsfeltet, bidra til god språkrøkt. Vi skal blant annet bidra til å opprettholde gode tegnspråkmiljøer, sørge for at ansatte har høy tegnspråkkompetanse og gi god støtte og veiledning samt kurstilbud til kommuner og fylkeskommuner.

Tegnspråk fullverdig språk

Gjennom Meld. St. nr. 35 (2007–2008) ble norsk tegnspråk offisielt anerkjent som et fullverdig språk. Da ble

tegnspråk et særskilt minoritetsspråk som det offentlige har et ansvar for å styrke og utvikle. I forbindelse med språkmeldingen fikk Språkrådet et utvidet ansvar til blant annet å gjelde norsk tegnspråk.

Konkretisering av tiltak og aktiviteter skal utarbeides i Statpeds faglige nettverk for tegnspråk som Språkrådet og Norges Døveforbund deltar i. En gang i året skal det være et språkpolitisk samarbeidsmøte mellom Språkrådets og Statpeds direktører. Avtalen gjennomgås og evalueres i tillegg til at det informeres om arbeidet i det faglige nettverket. ■

Fakta

Språkrådet er statens fagorgan i språkspørsmål og er underlagt Kulturdepartementet. Språkrådet følger opp språkpolitiske mål og strategier som er fastsatt av regjeringen og Stortinget.

Statped er en nasjonal etat underlagt Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet som gir spesialpedagogiske tjenester til kommuner og fylkeskommuner. Statped er en del av opplæringssektoren og bistår kommunene med å tilrettelegge opplæring i samarbeid med PP-tjenesten.

Avmålt kjærlighet

Vi møter Bjørn A. Kristiansen, generalsekretær i Norges Døveforbund (NDF), i forbundets hovedkontor rett ved Stortorget i Oslo. En åpen samtale var avtalen – og en artikkel i Statped's årsrapport i etterkant.

– *Du har et elske-/hatforhold til Statped har jeg hørt. Kjenner du deg igjen i det?*

– Det har nok hendt at jeg har uttrykt meg sånn, humrer Bjørn, og utdyper:
– Det er ingen som har så grunnleggende kunnskap om tegnspråk, om døves behov for opplæring og tilrettelegging som fagfolkene i Stat-

ped. De kjenner også til døves historie og kultur, alt sammen er viktig og høyt verdsatt i miljøet vårt – det er her kjærligheten kommer inn i bildet, sier han.

Det å ha en sterk hørselshemning eller døvhet er noe mer enn å ha en funksjonshemning, mener Bjørn.

– Vi snakker om å *være* döv, det er en

« DET GJELDER Å IKKE MISTE VERDIFULL TID I UTVIKLINGEN AV SPRÅKET OG IKKE MISTE SOSIALE ERFARINGER I BARNEHAGEN OG PÅ SKOLEN.

Bjørn A. Kristiansen, generalsekretær i Norsk Døvebund, viser tegnet for ressurs. Han er bekymret for at ressursene til døve skal bli mindre.

del av vår identitet. Å bruke tegnspråk og være en del av det tegnspråklige miljøet eller døvemiljøet, styrker selvfølelsen vår og gir oss et sosialt fundament. Her får vi med oss småpratene og alt som foregår, og vi befinner oss ikke på sidelinjen. Nettopp dette gjør oss bedre i stand til å møte den hørende verden og det hørende samfunnet.

Ja takk, begge deler

I dag gjør hørselsscreeningen av nyfødte det mulig å sette inn tiltak tidlig når man avdekker hørselstap. Så er det opp til foreldrene å velge kommunikasjonsform. Et valg som ifølge Bjørn ikke er enkelt. – En sak er at foreldrene oftest ikke har kunnskap nok til å ta valg. Dessuten er det umulig å se hva som er best for barnet før det blir eldre. Valg av kommunikasjonsform er en prosess som bør gå over tid. Derfor bør alle barn som får avdekket alvorlig hørselstap få tospråklig tilbud fra de er født. Etter hvert som de vokser til, kan barna velge selv hva de vil legge hovedvekt på, norsk tegnspråk eller norsk – eller begge deler, sier han. Og merk deg, legger han til:

– Å bruke tegnspråk skader ingen, snarere tvert imot. Flere undersøkelser viser at barn som bruker tegnspråk får

en språkutvikling på linje med hørende barn. Poenget mitt er at fagfolk i Statped bør gi foreldrene klare og tydelige råd om å si «ja takk, begge deler». Vær føre var! Det gjelder å ikke miste verdifull tid i utviklingen av språket og ikke miste sosiale erfaringer i barnehagen og på skolen.

PP-tjenesten er en omvei

Bjørn har mer på hjertet. Han er bekymret for at Statpeds kunnskap ikke skal nå foreldre og unge som er hørselshemmede og døve. De unge får ikke god nok oppfølging, mener han.

– Statped er opptatt av å rendyrke innrettingen mot PP-tjenesten for alle brukergrupper, og det er ikke optimalt for unge hørselshemmede i barnehager og skoler. At kunnskap og kompetanse fra Statped blir «filtret» gjennom PP-tjenesten har jeg ikke sans for, det er en omvei og er heller ikke god ressursutnyttelse. Jeg synes at Statpeds fagfolk skal ha direkte kontakt med brukerne, nettopp fordi kompetansen deres er unik og det beste for brukerne, sier han.

– *Det er kommunene som er ansvarlig for tilrettelegging og opplæring, Statped trer inn når kommunen mangler kompetanse. Føringerne fra*

MYTER OG HOLDNINGER OM AT TEGNSPRÅK ER MINDRE-VERDIG, SLIPPER TAKET. >>

Utdanningsdirektoratet er helt klare: Statped skal være en støttespiller for kommunene og aktivt arbeide med kompetanse- og kunnskapsoverføring til PP-tjenesten. Kompetansehevingen lokalt vil sikre kontinuitet i oppfølgingen både når det gjelder språkutvikling, faglig og sosialt. Du ser ikke fordelene med det?

– Det er vel og bra, men det er ikke tilstrekkelig, mener Bjørn. Han peker også på at tre av fire skoler for døve er lagt ned. – Jeg er slett ikke sikker på at deltidsopplæringen i regi av Statped er god nok etter det som står i Stortingsmelding 18 *Læring og fellesskap*.

Behovet er større

– *Alle regioner i Statped har styrket samarbeidet med bostedsskolene som har tegnspråklige elever. Det går på innholdet i undervisningen, læreplaner, tilrettelegging og å bistå lærere med råd og veiledning. I inntil 12 uker i året får elevene undervisning i et tegnspråklig miljø, og mellom samlingene er det videokonferanser, en arena hvor elevene får bruke tegnspråket sammen med andre. Det er mye på gang i prosjektet om å styrke deltidsopplæringen som skal implementeres i løpet av 2016. Hva sier du til det?*

– Det er bedre enn ingenting, sier

Bjørn. – I praksis tilbyr Statped færre enn 12 uker og møter ikke alltid behovet som foreldrene etterlyser.

Bjørn ivrer for såkalte tvillingskoler i et interkommunalt samarbeid, hvor tegnspråklige elever, andre hørselshemmede elever og hørende elever går på samme skole og i hver sin avdeling. – Det vil gjøre det enkelt å samhandle på tvers i enkelte fag og å ha felles aktiviteter. Det styrker selvfølelsen hos de døve og hørselshemmede, motvirker ensomhet og styrker deres sosiale og faglige ferdigheter, det er jeg sikker på, sier han.

Bekymret for sammensetningen i Nasjonalt brukerråd

NDF har varaplass i Nasjonalt brukerråd i Statped. Det er Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon som har plukket ut kandidater til rådet og valgte Hørselshemmedes Landsforbund (HLF) fremfor NDF. – HLF trakk med sine 60 000 medlemmer det lengste strået. NDF med 2200 medlemmer måtte bøye seg for kjøttvekta og kjempe for en varaplass. Jeg mener at HLF og NDF har god kompetanse på hvert sitt område og på den måten får rådet helhetlige innspill.

Bjørns bekymring slutter ikke her.

– Før Statped ble en nasjonal etat

innrettet de enkelte institusjonene arbeidet sitt mot de lavfrekvente gruppene som for eksempel døve, sterkt hørselshemmede og synshemmede. I dag domineres Nasjonalt brukerråd og de regionale bruker-rådene av de høyfrekvente gruppene, og de ønsker samme tilbud som våre grupper tidligere fikk. Jeg er redd for at det skal gå på bekostning av ressurser til døve, derfor er jeg bekymret for sammensetningen i Nasjonalt brukerråd. NDF er selvsagt ikke imot at andre brukergrupper skal få bedre tilbud, men da må Statped få tilført mer ressurser.

Optimist tross alt

Alt i alt er generalsekretæren likevel optimist. – Trenden nå er at flere foreldre velger begge kommunikasjonsformer for barna sine. Myter og holdninger om at tegnspråk er mindreverdige, slipper taket, og forståelsen for at tegnspråk er et fullverdig språk blir stadig større. Teknologi og hørselsfaglige hjelpemidler blir bedre og bedre. Vi har et Statped med solid kunnskap, selv om mye ikke er etter vårt hjerte. Kjærligheten er fortsatt der, men inntil videre er den mer avmålt, sier Bjørn A. Kristiansen. ■

Hederlig omtale på forskning.no

I 2015 begynte Statped å levere artikler til forskning.no. Ved kåringen av årets beste artikkel i 2015 ble Statped's artikkel «Lærte alle barna teiknspråk» hedret med «hederlig omtale».

Juryen uttalte: «For første gang i Årets artikkelhistorien vil juryen hedre den aller første artikkelen en ny medlemsinstitusjon leverte til forskning.no. Denne artikkelen berører oss med sine gode og engasjerende bilder fra livet i en barnehage, der det er gjort et ganske oppsiktsvekkende forsøk som gjør livet enklere for et barn med et handikap. Artikkelen er dessuten et godt eksempel på hvordan det er mulig å hente inn en kilde utenfor egen institusjon for kommentere forskningen.»

Artikkelen er skrevet av kommunikasjonsrådgiver Ragnhild Thomsen Thornam i Statped vest.

Vi gratulerer!

Skape sammenheng i opplæringen

– Å være tett på hjemmeskolene er en del av arbeidet med å styrke deltidsopplæringen for hørselshemmede elever. Det er viktig å få til et så sammenhengende skoleløp som mulig, både i opplæringen og det sosiale livet, sier Camilla Bøe, seksjonsleder for deltidsopplæringen i Statped vest og regional prosjektleder for den nye deltidsmodellen.

I 2015 har alle regioner i Statped arbeidet med å styrke samarbeidet med elevenes hjemmeskoler. – Vi har fått i stand samarbeidsavtaler med skolene og blant annet avklart hva som er Statpeds ansvar og hva som er skolenes ansvar, sier Camilla Bøe.

For Statped er det elevens opplæring som gjelder, mens det er kommunenes ansvar å sørge for at lærerne har tegnspråkkompetanse. Statped bistår med rådgivning og veiledning for at opplæringen og opplærings situasjonen skal bli god. Vi arbeider med å vidererutvikle Statpeds kurstilbud for lærere og assisten-

ter på elevenes hjemmeskoler, for å ytterligere kunne bidra til økt kompetanseutvikling innen opplæring av tegnespråklige elever i kommunene.

På samme måte som hørende har opplæring i det norske språket, kan døve og tunghørte elever få opplæring i og på tegnspråk etter § 2-6 og/eller § 5-1 i opplæringloven.

Stor variasjon i tegnspråklig kompetanse

For å sikre god utvikling for de tegnspråklige elevene er Statped tett på hjemmeskolene, både når det gjelder læreplaner, kompetansemål og sosial-

pedagogiske mål. Det er viktig med sammenheng i opplæringen på hjemmeskolen og i deltidsundervisningen. Noen elever er den eneste på sin skole som er tegnspråklig, så det er stor variasjon i den tegnspråklige kompetansen. For å sikre kontinuitet mellom samlingene får elevene tilbud om fjernundervisning. – I vest har vi til sammen 22 elever som får fjernundervisning ved bruk av video én økt i uken, fire–fem elever om gangen. Språket må brukes sammen med andre for å utvikle seg, slår hun fast.

Stort elevmiljø og gode opplevelser

Den nasjonale årlige deltidsuken på ungdomstrinnet ble arrangert i november 2015. Om lag 30 av 60 hørselshemmede elever fra hele landet deltok. – Mange får gode opplevelser på samlingen. I utgangspunktet er det bare hørselshemningen og språket som elevene har felles. I et såpass stort elevmiljø finner de fleste noen som de trives sammen med. De finner nye venner og knytter sosiale bånd gjennom å bruke tegnspråk, og det er spesielt viktig for dem som er alene som tegnspråklig på sin hjemmeskole, sier Camilla Bøe. Kvalitetsutvikling av det faglige og

sosialpedagogiske tilbudet i deltidsopplæring for elever på alle av grunnskolens trinn er høyt prioritert for å styrke Statped's deltidsopplæring. I tillegg utvikles det nye tjenestetilbud som skal kunne gi et mer differensiert og målrettet tilbud til barn under opplæringspliktig alder, hørselshemmede elever, søsken til døve og tunghørte barn og barn med døve foreldre.

– En del av dette har vi allerede tilbud om i enkelte regioner i Statped. Nå handler det om å samordne og skape likeverdige tilbud som ikke er avhengig av hvor i landet du bor, sier Camilla Bøe. ■

Camilla Bøe,
seksjonsleder for
deltidsopplæringen
i Statped vest.

Foto: Privat

FAKTA

Det er om lag 200 hørselshemmede som deltar i deltidsopplæringen i Statped. Nesten ingen er helt døve. De fleste har en hørselsrest og har utbytte av hørselstekniske hjelpemidler, og mange har cochleaimplantat.

Statped har siden 2014 arbeidet med å utvikle en ny modell for å styrke deltidsopplæringen for hørselshemmede. Den skal implementeres innen utgangen av 2016 i alle regioner. Arbeidet er organisert som et prosjekt, og målet er å kunne gi likeverdige tjenester til alle hørselshemmede elever uavhengig av hvor de bor. I løpet av prosjektperioden skal deltids elever som ønsker det, få tilbud om fjernundervisning i norsk tegnspråk som en integrert del av deltidsopplæringen.

Lærte alle barna teiknspråk

Tre skular og ein barnehage på Vestlandet har testa ut effekten av å lære noko teiknspråk til alle barn og tilsette. Slik inkluderer dei barn med nedsett høyrsel. Prosjektet har fått merksemd i massemedia og stor spreing i sosiale media.

Teiknspråkpiloten var eit prosjekt i Statped på oppdrag frå Utdanningsdirektoratet som blei avslutta hausten 2015. Målet var å gjere teiknspråket meir synleg i grunnopplæringa og auke statusen til det offisielle og fullverdige språket. Under rettleiing frå Statped testa ein barnehage og tre skular ut å la alle barna lære noko teiknspråk for å inkludere barn med nedsett høyrsel.

– Å bruke teikn-til-tale gir barn større ordforråd og betre forståing av omgrep. Det viser både forskning og erfaringa vår. Tida er heldigvis forbi då både pedagogar og andre trudde at teiknspråk stod i vegen for å utvikle talespråk. Det er tvert imot positivt å lære seg eit ekstra språk, seier Margrethe Fjæren i Statped.

Meir med i leiken

I Bø barnehage på Radøy tok alle dei 70 barna og 20 tilsette del i ulike teiknspråktiltak, som å bruke teikn i samlingsstund, under måltid, i spill og

i leik. Fleire av dei tilsette deltok på teiknspråkkurs og fekk i halvanna år månadleg rettleiing av Statped.

– Bruk av teiknspråk har gagna alle barna. Vi ser at barn som bruker lang tid før dei klarer å uttrykkje seg på norsk, blomstrar når dei tar i bruk teikn, seier støttepedagog Ingvill Hovland i Bø barnehage.

For fire år gamle Elida, som har store høyrselstap på begge øyra, har det vore svært positivt at alle barna kan nokre teikn.

– Elida føler seg meir normal når alle bruker teikn. Då føler ho at det ikkje er noko gale med henne, ho har berre eit anna språk. Før leika ho meir ved sida av dei andre, no er ho meir med i leiken. Ho er mindre sint og frustrert, seier mor til Elida, Elisabeth Vågenes.

Personalet i Bø barnehage synest pilotprosjektet var nyttig for fleire barn. Særleg framandspråklege barn er raskare med i dialogen når dei kan

Barna i Bø barnehage har lært seg litt teiknspråk. Det er positivt å lære seg eit ekstra språk, meiner rådgjevar i Statped.

F.v.: Ellinor Hjelmervik, Margrethe Fjæren, Rannveig Eriksen, Gunn Edland, Åse Idsøe, Bente Hansen, May Britt Nordtveit, Jorunn Eriksson Sætre, Gøril Pettersen, Kristin Ravndal.

bruke teikn som støtte i kommunikasjonen.

Eit radikalt prosjekt

Professor Patrik Kermit ved NTNU evaluerte teiknspråkpiloten på oppdrag frå Statped. Han skildrar prosjektet som radikalt, fordi det byggjer på ein tanke om at fellesskapet skal

tilpasse seg individet med særskilde behov – og ikkje omvendt.

– Vi veit at det nesten alltid er ein styrke å kunne fleire språk. Det er mange døme på korleis teikn blir brukt for å stimulere ulike grupper, som spedbarn, utviklingshemma og andre. Det er difor positivt at alle har fått ta del i tiltaka, seier Patrik Kermit.

Både samisk og tegnspråk som førstespråk

I 2015 ble det mulig for hørselshemmede elever å ha både samisk og tegnspråk som førstespråk. Utdanningsdirektoratet forklarer at endringen tar utgangspunkt i at eleven følger tegnspråk-opplæring i grunnskolen, men med ekstra timer til opplæring i samisk. Samiske og norske elever fikk dermed samme rettigheter.

Merksemd i media

Statped har som eitt av tre hovudmål å spreie kunnskap og kompetanse innan spesialpedagogiske fagområde. Teiknspråkpiloten har vore omtalt både på nettsida www.statped.no og i StatpedMagasinet. I tillegg har ulike massemedia hatt reportasjar om pilotprosjektet. Forskingsnettstaden www.forskning.no publiserte også ein artikkel om teiknspråkpiloten. Saka blei delt meir enn 4300 gonger på Facebook. Det er eit svært høgt tal på delingar.

Gjennom spreiring i massemedia og sosiale media har informasjon om

teiknspråkpiloten nådd mange. Statped har mellom anna blitt kontakta av barnehagar som har høyrte om prosjektet og ønskjer meir informasjon. Ein av dei er Solås barnehage i Gjesdal kommune. I vinter kom ein delegasjon frå barnehagen, PP-kontoret og barnehageadministrasjonen på besøk til Statped.

– Vi kom over artikkelen om teiknspråkpiloten på www.forskning.no og synest det var spanande å lese. Barnehagen har jobba med teikn-til-tale i mange år, men har sakna ei stadfesting på dei gode erfaringane vi har med bruk av teikn. Det fekk vi i artikkelen, seier styrar May Britt Nordtveit i Solås barnehage.

No ønskjer Gjesdal kommune å ta i bruk teikn i fleire barnehagar.

– Kommunen ønskjer å kome eit steg vidare og få tips og idear til korleis fleire barnehagar kan nytte teikn. Vi tenker at teikn kan vere nyttig både for dei minste barna, fleirspråklege barn, barn med språkvanskar og sein språkutvikling, og for barn med høyringsproblem, seier logoped Kristin Ravndal i Gjesdal PPT. ■

Nysgjerrig på visuell musikk?

Visuell musikk er et prosjekt gjennomført av Statped og Kulturenheten i Trondheim kommune for Norges døveforbund og med støtte fra Extra-stiftelsen. I løpet av 2014–2015 møttes hørselshemmede ungdommer for å utforske rytme og musikk i kombinasjon med tegnspråk, tekstskaping og kunstnerisk uttrykk.

Alle som deltok, fikk velge den musikken de ville jobbe med, og resultatet ble et spenn av ulike musikkvideoer. Marie, Fie, Julie og Tonje lagde tegnspråklige coverlåter, tre av dem på amerikansk tegnspråk. Fernando skrev sin egen sang, Ingrid skrev tegnspråkpoesi, og her måtte det egen musikk til. Ingen ringere enn Kristoffer Lo fra Highasakite skrev musikken basert på de tegnspråklige fremføringene.

Statped produserte seks musikkvideoer som vakte stor begeistring, da de ble lansert på Døves kulturdager i Sandefjord høsten 2015. På Youtube har videoene nær 11 000 visninger. Tegnspråk gjør ikke bare musikken mer tilgjengelig for hørselshemmede, det gir også musikken en ekstra dimensjon. Deltakerne i Visuell musikk fikk ikke «bare» lage sin egen musikkvideo, de fikk også en mulighet til å vise at døve kan. De er ekstra stolte av språket sitt. Tegnspråk er også musikk. Nysgjerrig? Du kan se musikkvideoene på prosjektets nettside: www.visuellmusikk.no

Tekst: Olle Eriksen

www.tegnordbok.no

Tegnordboken har om lag 400 daglige brukere. Det er pedagoger i barnehage og skole, tolker, foreldre og andre som bruker eller lærer tegnspråk eller bruker tegn-til-tale som kommunikasjonsform.

Statped registrerer, dokumenterer og publiserer tegn som er i bruk av døve i Norge. I dag er det registrert rundt 7000 tegn, alle kan du se på nettstedet www.tegnordbok.no.

Tegnordboken finnes også som apper – både for iOS (iPhone) og for Android, og i ulike varianter («MINI», «WEB» og nettbasert). Disse appene har over 30 000 nedlastinger.

Traff blink med elevkurspilot i Nord-Norge

MineTegn, www.minetegn.no, er et nettsted hvor du kan lage din egen private tegnordbok. Du kan plukke tegn fra Norsk tegnordbok eller spille inn egne tegn med webkamera eller på YouTube. Du kan opprette gjestekonto til tegnordboken din slik at den kan deles med familie, naboer og venner. Vi er nå i gang med å lage en app for MineTegn, slik at den kan brukes på smarttelefoner.

Tegnbanken, www.tegnbanken.no, er et nettsted der du finner foto og strektegninger av tegn som du kan kopiere og lime inn i andre dokumenter. Det er også en enkel editor hvor du kan «skrive med» tegnsymboler.

Statpeds svartjeneste

Statped har også en svartjeneste for tegn. Lærere kan sende en e-post til post@tegnordbok.no med spørsmål om tegn som ikke finnes i tegnordboken. Vi spiller inn tegnene og legger dem på www.tegnwiki.no. Tegn som legges inn i TegnWiki er ment som en hurtighjelp og oppfyller ikke kravene som tegnordboka har til dokumentasjon for publisering av tegn. På sikt kan tegnene fra TegnWiki kvalitetssikres og flyttes til tegnordboka.

Statped har ansvar for prosjektet Norsk tegnordbok på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. ■

– Vi har så langt imøtekommet behovene i Karasjok kommune, sier Hilde Sundve Jordheim, som leder prosjektet *Hørselsfaglige styrkingstiltak i Nord-Norge*. Det viser evalueringen etter første år av prosjektet.

I 2015 ble det arrangert elvekurspiloter i alle trinn i grunnskolen, hvor elever, foreldre og pedagoger deltok. Karasjok kommune har gjennomført systematisk kompetanseheving for alle ledd i skolen og kommunen, og skoleledere har deltatt på seminarer om hørselsvansker.

Hilde Sundve Jordheim

– Det aller viktigste er at vi har begynt å bygge opp det hørselsfaglige feltet i Nord-Norge på en måte som gir effekt i kommunene, sier Hilde Sundve Jordheim.

I evalueringen melder pedagoger om behov for flere lokale kurs. De peker også på betydningen av at skolelederne får samme type informasjon som elever og foreldre. Elevene synes det er flott å møte andre elever med samme utfordringer, siden de ikke tidligere har vært på deltidsopplæring for hørselshemmede elever og heller ikke vært på kurs. – De får aha-opplevelser om ting de har erfart, men ikke har satt ord på før. De som har deltatt, er klare på at dette er nyttig og viktig. De ønsker at arbeidet skal videreføres som et fast tjenestetilbud, forteller Sundve Jordheim. I 2016 overtar Lene Halvorsen som prosjektleder.

Tekst og foto: Ante Siri

Et godt arbeidsmiljø angår alle

Bjørn Kjølle er hovedverneombud i Statped. Det har han vært siden Statped ble en nasjonal etat. Men fartstiden hans som verneombud og tillitsvalgt strekker seg tilbake til 2003. Hovedavtalen og arbeidsmiljøloven har han under huden.

FAKTA

AMU står for arbeidsmiljøutvalg. Det er et frittstående, besluttsende og rådgivende organ og har som sin hovedoppgave å medvirke til et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Hovedverneombudet er fast representert i Statped AMU. Det er AMU i alle regionene i Statped, hvor regionverneombudene har fast plass.

IDF står for informasjon, drøfting og forhandling og er et parts-sammensatt forum for medbestemmelse som finnes både sentralt og regionalt i Statped.

AKAN er et trepartssamarbeid mellom partene i norsk arbeidsliv, (LO, NHO og Staten) som arbeider med å forebygge rus- og avhengighetsproblematikk i norsk arbeidsliv samt bidrar til at ansatte med denne problematikken får hjelp. I Statped er AKAN et undervalg av sentralt AMU.

– Tidligere verv som både sentral hovedtillitsvalgt og hovedverneombud i Statped i 2003–2004 er god ballast. Jeg kjenner systemene i Statped godt, mange av de ansatte, og jeg har et stort nettverk i organisasjonen. Det har vært en stor fordel som hovedverneombud og gjør meg trygg i rollen min, sier han.

Bjørn Kjølle sitter i det sentrale AMU, Statped AMU, sammen med Torill Skjærseth fra arbeidstakersiden, Gerd Ingunn Opdal, regiondirektør i vest, og Tone Mørk, direktøren i Statped.

Godt samarbeid

– Vi har godt samarbeid innad i sentralt AMU og med de regionale verneombudene. Jeg er hovedverneombudet til alle i Statped, og det omfatter også ledelsen. Et godt arbeidsmiljø angår alle. I AMU får jeg tid og mulighet til å fremme mine synspunkter, og det er rom for å drøfte saker. Vi er ikke enige om alt, men en sak har som kjent flere sider – og min

jobb er å se og sette meg inn i alle sidene – eller begge, om du vil.

Utfordrende og morsomt

Den største utfordringen i disse tre årene har vært eiendomsprosjektet.

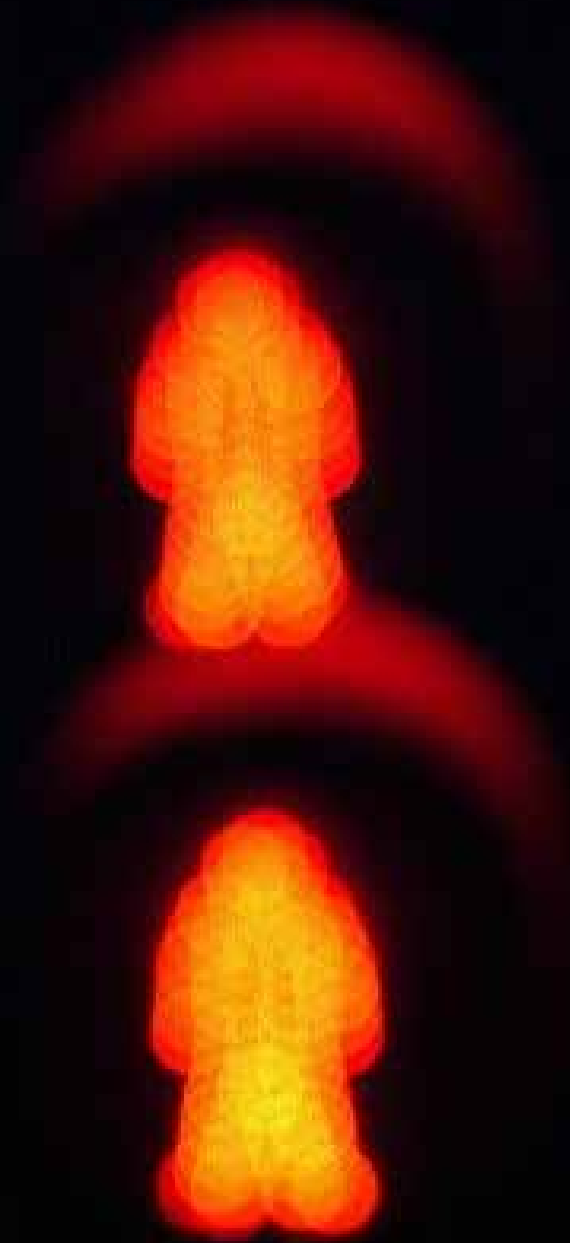
– En sak er å flytte fysisk fra et sted til et annet, noe annet er usikkerheten det fører med seg. «Skal jeg jobbe på en annen måte enn før, sammen med nye folk, får det betydning for fagutøvelsen», er tema som har meldt seg i prosessen. At det går en kule varmt er naturlig. Mye handler om informasjon og det å skape trygghet. Når flytting og endringer er drøftet i AMU og IDF, og beslutninger tas på et godt fundert grunnlag, må vi forholde oss til det. Likevel må vi være obs på om endringer kan skape slitasje og sykdom, sier han.

– Ellers er universell utforming i fokus i flere sammenhenger, blant i eiendomsprosjektet for at alle ansatte skal ha like muligheter til å utføre arbeidsoppgaver sine.

Bjørn Kjølle er nesten som en edderkopp i Statped. I tillegg til å sitte i sentralt AMU, har han fast plass og talerett i IDF, han sitter i AMU i Statped sørøst (midlertidig) og i AKAN-utvalget. Han er i prinsippet frikjøpt for å arbeide 60 prosent som verneombud og resten av arbeidstiden som rådgiver på synsområdet.

– Disse prosentene kan flyte litt, forteller han med et smil. – Jeg synes det er morsomt og spennende å være hovedverneombud, jeg trives i rollen og har stor frihet til å utøve den. Jeg blir møtt med respekt og blir tatt på alvor. ■

Bjørn Kjølle er en mann alle kan ringe til. – Å ha en åpen linje er viktig. Jeg kan ikke svare på alt, men jeg prøver å kanalisere forespørselen dit den hører hjemme. Og jeg vet hva jeg kan svare på og ikke bør mene noe om.

Ekkolali

– et skritt på vei til å snakke

Ekkolali er å gjenta ord, fraser eller setninger om og om igjen. Når små barn gjør dette, kan det være en naturlig del av språkutviklingen. Gjentakelsene er ikke nødvendigvis meningsløse lydimitasjoner. Det viser forskning på språkutvikling og kommunikasjon blant barn som både er blinde og har autismevansker.

– Gjentakelser og ekkofraser kan ha ulike funksjoner, som å uttrykke ønsker, protestere, bekrefte, etablere et tema eller være en metode for å opprettholde samtalen, forteller Gro Aasen, seniorrådgiver i Statped. Mange små barn gjentar ord, fraser og setninger. Ekkolali er imidlertid vanligere og varer lenger hos barn med autisme, blindhet eller utviklingshemning. Det er utfordrende for dem å forstå verden, fordi de ikke kan se og har problemer med sosiale og kommunikative ferdigheter.

– Botemidlet er å tenke at gjentakelsene ikke er noe feil og at ekkofraser har en mening. I tillegg må barn som har ulike vansker ha personer tett på seg som kjenner dem godt og som kan tolke og forstå meningen med en gjentakelse, sier Aasen.

Hun utdyper: – Ekkolali er egentlig positivt. Det er et skritt på veien til å snakke. Men for å vurdere hva barnet egentlig prøver å uttrykke, trengs det voksne som kjenner barnet og dets

erfaringer og interesser godt. I tillegg bør de voksne ha spesialisert kompetanse på sansetap og autisme. Samtidig må vi tilby barna hjelpemidler, slik at de har flest mulig holdepunkter for å forstå verden.

Fraser kan oppfattes som ekkofraser hvis de er utypiske sammenlignet med barnets vanlige måte å snakke på. Særlig hvis ekkofrasen sies med en annen stemme enn det barnet vanligvis bruker. Å bruke feil pronomen i frasen lager også et ekkopreg.

Slik kan en samtale med ekkofraser forløpe:

Barn: – Må du på do?

Voksen: – Nei, må *du* på do?

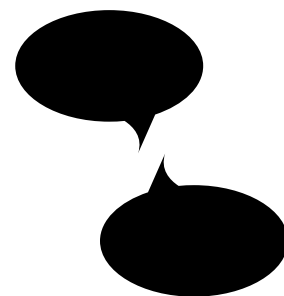
Barn: – Nei.

Voksen: – Si ifra hvis du må på do.

Barn: – Si ifra hvis du må på do.

Like etterpå sier barnet: – Må *du* på do? Jeg må på do!

Barnet gikk så på do, kom tilbake og fikk ros for å ha sagt ifra. Etter en stund sier barnet med «sitatstemme»:

Referanse: Gro Aasen: Språk og aktivitet hos barn og ungdom som er blinde.

Gro Aasen, seniorrådgiver i Statped, har studert språkutviklingen til barn. Doktorgradsavhandlingen har økt den generelle forståelsen av språkfenomenet ekkolali.

– Det var et kjempeproblem da jeg skulle på do.

Hjelp til selvstendighet

Aasen har forsket på hvilken effekt enkelte hjelpemidler har for barn som både er blinde og har autismeversker. Systematisk bruk av *alternativ og supplerende kommunikasjon* (ASK) viser seg å være svært verdifullt.

ASK er alt som hjelper en person til å kommunisere effektivt når tradisjonelle måter å kommunisere på, ikke strekker til. Eksempler er bruk av håndtegn, fotografi, grafiske symboler eller konkrete, så vel som handlinger, væremåter og kroppslige uttrykk. ASK kan også brukes som et alternativ til tale.

– Når vi bruker ASK, blir mange barn mer aktive. Det kan gi økt oversikt og mulighet til å påvirke situasjoner, og barna kan i større grad ta sine egne

valg. De blir agenter i sine egne liv, forklarer Aasen.

Symboler og planer du kan ta på, på fagspråk gjerne kalt taktile, er ett eksempel på ASK. De beskriver en enkelt aktivitet eller dagen som helhet gjennom tredimensjonale symboler. Symbolene festes etter hverandre på en plan, og barna bruker hendene for å ta til seg informasjon.

– Alle mennesker har behov for en viss oversikt, men for barn som har vansker, er det ekstra krevende å få den nødvendige oversikten. For å oppnå dette må man ofte hos mennesker som er blinde benytte seg av ASK. Symboler som barna kan ta på, bidrar til å kompensere for sansetapet hos barn uten syn, sier Aasen.

Hvor nyttig taktile planer er, kommer tydelig fram når en sammenligner effekten av muntlige beskjeder og beskjeder gitt med symboler. – Når

« DET Å HA NOE KONKRET Å TA PÅ, ER OFTE ET GODT HJELPEMIDDEL FOR EN SAMTALE

barna får noe å ta på, klarer de i større grad å starte en handling. De kjenner på symbolet og forbereder seg på å delta i en aktivitet. Det taktile symbolet blir en eksplisitt oppfordring til å gjøre noe, sier Aasen. Hun påpeker at taktile planer kan redusere uro og hjelpeavhengighet hos barn med ulike vansker i tillegg til at de kan gjøre barna mer tilgjengelige for læring.

Støtte i kommunikasjonen

ASK skal hjelpe personer til å kommunisere effektivt når talespråket ikke strekker til. Taktile planer viser seg å være en god støtte i kommunikasjonen med barn som er blinde og har autisnevansker. Mange av barna har talespråk, men har stort utbytte av taktile planer og symboler som supplement. – Det å ha noe konkret å ta på, er ofte et godt hjelpemiddel for en samtale. Det er også lettere for oss å lese barna når vi har noe konkret å kommunisere med, forklarer Aasen.

Blindhet innebærer en risiko for skjevutvikling innenfor blant annet språk og kommunikasjon. Barn med slike vansker trenger derfor høy grad av oppmerksomhet fra nærpersoner rundt seg.

– Med ASK prøver vi å gjøre samspilletsituasjonene mer robuste. Da er det lettere å skape samtaler og rydde opp i misforståelser, sier Aasen. ■

SAMMENDRAG

Språk og aktivitet hos barn og ungdom som er blinde.

Avhandlingen er skrevet innenfor fagområdet spesialpedagogikk om barn og unge med medfødt blindhet og varierende grad av tilleggsvansker innen autismespekteret (ASD). Avhandlingen omhandler hvordan påfallende ytringsformer med et særlig fokus på ekkolali kan forstås hos barn og unge med blindhet og ASD og hvilken effekt alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) ved bruk av taktile symboler og planer kan ha for barn med blindhet i et heterogent utvalg.

Avhandlingen er artikkelbasert og består av to delprosjekter med til sammen fire artikler. Datainnsamlingen i begge delprosjektene er longitudinell og har blitt foretatt innenfor pedagogisk tilrettelagte aktiviteter og situasjoner. Data består av transkripsjoner av observasjon av naturlig forekommende språkbruk og atferd i utvalget.

For mer informasjon:
kontakt Gro.Aasen@statped.no

– Vi er ikke ferdige, men vi er i full gang!

– Likeverdige tjenester uavhengig av bosted handler også om å finne kommunene som trenger bistand. Det handler om kompetanseoppbygging og rettførdig ressursfordeling mellom regionene i Statped. Vi er på god vei!

Strategi for samhandling med kommunene er et omfattende arbeid som nettopp er ferdig. – Den røde tråden i dette arbeidet er likeverdighet. Målgruppene våre skal ha tilgang på de samme tjenestene uavhengig av bosted, sier Tone Mørk, direktør i Statped.

For å treffe bedre med tjenestene har Statped blant annet i samarbeid med fylkesmannsembetene i Møre og Romsdal og i Oppland, satt i gang piloter for å koble fylkesmennenes statistikk om spesialoppløring med Statpeds statistikk om hvem som får bistand. – På denne måten kan vi finne frem til kommuner som har store utfordringer. Her ønsker vi å være på tilbudssiden og yte ekstra innsats. Bruken av statistikk blir et redskap for å oppnå likeverdige tjenester, sier hun.

Ressursfordelingen i Statped var under lupen i 2015. Resultatet er en modell for fordeling av ressurser i forhold til befolkningstall, geografi og fagområder.

– Hensikten er en mer rettførdig

tilgang på ressurser. Ingen skal sies opp som følge av den nye ressursfordelingsmodellen. Utjevningen skal foregå ved naturlig avgang, forsikrer direktøren. Det er også satt av en omstillingspott som skal brukes i utjevningsarbeidet.

Fortsatt høy skår på brukerundersøkelsen

Brukerundersøkelsen i 2015 viser at Statped skårer høyere enn i 2014 på samhandling med de viktigste samarbeidspartnerne: PP-tjenesten, skoler og barnehager.

– Det er jeg veldig fornøyd med. Det betyr at Statpeds tjenester er bedre kjent hos de viktigste målgruppene våre, sier direktøren. – Det betyr også at vi klarer omstillingsprosessen med å kvittere ut omfattende saker som Stortingsmelding 18 pålegger oss – uten at det slår negativt ut i tjenesteytingen og uten at vi har fått ekstra ressurser, sier hun.

Sykefraværet har stabilisert seg på et forsvarlig nivå etter en topp tidlig i 2015. Medisinen var økt

oppmerksomhet på sykefravær og opplæring i sykefraværarbeid for alle lederne i Statped.

Siden 2013 har Statped gjennomført systematisk kompetanseheving av lederne. Lederutviklingen har vært et stort og viktig løft. I år er det rådgivernes tur. – I 2016 skal våre 450 rådgivere få mer kompetanse gjennom et nytt rådgiverprogram, sier hun.

Statped har hatt fokus på brukermedvirkning også i 2015. Brukerkonferansen er gjennomført. I dialog med paraplyorganisasjonene FFO og SAFO samt Unge funksjonshemmede, har Statped satt retningslinjene for brukermedvirkning på dagorden for å sjekke ut om det er behov for å justere dem.

Et blikk på 2016

Nordlandsforskning som følgeforsker det siste året i omstillingsprosessen, er i full gang med arbeidet. Direktøren sier det skal bli spennende å få et eksternt blikk på hvordan Statped har realisert intensjonene i Stortingsmelding 18.

– Gjennom følgeforskningen håper vi å få innspill til sider ved arbeidet vårt

som kanskje bør korrigeres, forsterkes og noe kanskje nedtones, sier hun.

Foreldreopplæringen blir en stor satsing i 2016. Det innebærer å utvikle en modell for foreldreopplæring på alle fagområdene.

– En gladmelding er at Statped sammen med Utdanningsdirektoratet skal se på muligheten til å arbeide frem en nasjonal strategi for bruk av ny teknologi i skolen. Dette ser vi frem, sier Tone Mørk. ■

Tone Mørk, direktør i Statped.

Doktorander i Statped i 2015

MONICA KNOPH: Afasi og flerspråklighet

Studien fokuserer på kartlegging av de afatiske språkvanskene og tiltak for vansker med å produsere verb på setningsnivå. Informantene var flerspråklige personer med afasi.

GRO ELISABETH AASEN: Språk og aktivitet hos barn og ungdom som er blinde

Avhandlingen er skrevet innenfor fagområdet spesialpedagogikk om barn og unge med medfødt blindhet og varierende grad av tilleggsvansker innen autismespekteret (ASD). Se artikkel på side 27.

Etterutdanning av PP-rådgivere fra sør til nord

STRATEGI FOR ETTER- OG VIDERE- UTDANNING I PP-TJENESTEN

Strategi for etter- og videreutdanning i PP-tjenesten (SEVU-PPT) skal bidra til at rådgivere i PP-tjenesten får mulighet til å delta på praksisnær kompetanseutvikling både gjennom individuell videreutdanning og kollektiv deltakelse gjennom etterutdanning på prioriterte områder.

Statpeds tilbud om etterutdanning på fagområdene flerkulturalitet og flerspråklighet er et ledd i dette arbeidet. Etterutdanningen, med forelesere fra Statped, har vært gjennomført siden høsten 2014 og avsluttes våren 2016.

Flerkulturalitet: Skal i hovedsak øke PP-rådgiverens flerkulturelle forståelse i spesialpedagogisk rådgivning rettet mot minoritetsspråklige foreldre, barnehagelærere og lærere. Den fokuserer på ulike tilnærminger til nedsatt funksjonsevne og intervensjonstiltak med vekt på å tilrettelegge læringsfremmende flerkulturelle barnehager og skoler. Hovedfokus er rettet mot endringer på systemnivå.

Flerspråklighet: Fokuserer på flerspråklighet i pedagogisk sammenheng. Kunnskap om flerspråklig utvikling, norsk som andrespråk, utredning og tilrettelegging i opplæring er grunnleggende temaer innenfor dette fagområdet.

Begge etterutdanningene er lagt opp som en kombinasjon av forelesninger og workshops med framlagte caser og oppgaveinnlevering. Mellom samlingene legges det opp til samarbeid mellom deltakere og noe skriftlig arbeid. Det er tilbud om oppfølging og veiledning. Deltakerne skal sette seg inn i litteratur om emnet, og det blir presentert litteratur som forberedelse til samlingene.

I 2015 har rundt 400 PP-rådgivere deltatt på etterutdanning i temaene flerkulturalitet og flerspråklighet. Kursdagene i de to fagområdene har gått parallelt og er blitt arrangert over hele landet, fra Kristiansand i sør til Alta i nord.

**Kirsten M.
Bjerkan.**

**Meral R.
Øzerk.**

Bakgrunnen for Statpeds satsing er at andelen barn med flerspråklig bakgrunn har økt i norske barnehager og skoler de siste ti årene.

Kirsten Meyer Bjerkan og Espen Egeberg har undervist i den flerspråklige kursrekken.

– Det har vært stor oppslutning blant PP-rådgiverne da det generelt er lite kunnskap på fagområdet flerspråklighet. Blant annet kan det være ut-

fordrende å vurdere hva som er årsaken til at et flerspråklig barn sliter med å lære. Det kan skyldes manglende norskspråklige ferdigheter, men det kan også være språklige vansker hos barnet, sier Kirsten.

Hovedfokus i kursrekken er hva PP-rådgiverne må ta hensyn til i utredningen og deretter tiltak og tilrettelegging for å gi god språkstimulering. Ofte har disse barna mangelfullt ordforråd, og da er det viktig å legge vekt på begrepslæring. Det er også lurt å oppmuntre barnet til å bruke morsmålet sitt, selv om læreren ikke kan språket. Be barnet for eksempel tenke igjennom historien hun skal fortelle på morsmålet først, da er det oftest lettere å ta den på norsk etterpå. Hovedsaken er at barnet skal lære fagene og lære norsk gjennom fagopplæringen.

Flerkulturell forståelse

Meral Reshat Øzerk, Elisabeth Mikkelsen, Yuliya Haugland og Anne Hem Langli har undervist i kursrekken om flerkulturalitet. Under oppstarten på kursrekken legger de vekt på flerkulturell forståelse som basis i rådgivningen.

– Innledningsvis er det primære å øke selvrefleksjonen hos deltakerne.

Minoritetsspråk og flerspråklighet

En håndbok i utredning og vurdering

En stigende andel av den norske befolkningen har et annet førstespråk enn norsk, noe som gir en stor variasjon i erfaringer og kunnskaper hos flerspråklige i barnehage og skole. Dette er på mange måter positivt, men kan også gi en del utfordringer for barnehager, skoler og dem som av ulike grunner skal gjøre psykologiske eller pedagogiske vurderinger og utredninger. Denne boka presenterer internasjonal forskning og flere års erfaringer i utredning med barn og elever, både med en- og flerspråklig bakgrunn.

Forfatter: Espen Egeberg
Utgivelsesår: 2016
Forlag: Cappelen Damm

Derfor legger vi vekt på drøfting av relevante problemstillinger og caser på hver samling, sier Meral. Det har vært stor oppslutning blant PP-rådgiverne. Deltagerne gir uttrykk for at de har blitt mer bevisste på sine rådgiverroller i møte med minoritetsspråklige foreldre og at de har fått redskaper som er nyttige i arbeidet.

Etterutdanningen har skåret høyt på evalueringen, som er gjennomført av forskere ved NTNU. ■

Strategi for samhandling med kommuner er på plass

– Strategien skal sikre at Statped gir enhetlige, koordinerte og likeverdige tjenester i alle regioner, sier Ann Therese Stamnesfet, seniorrådgiver i Statped. Hun har arbeidet med å utvikle strategien siden høsten 2015.

Ann Therese Stamnesfet, seniorrådgiver i Statped.

Foto: Privat

Strategien rommer en detaljert fremstilling av hvem som skal samhandle med hvem på nasjonalt og regionalt nivå samt på fylkes- og fylkeskommunalt nivå. Den beskriver rolle-, ansvars- og oppgavefordeling for alle ansatte i Statped og omhandler det totale samarbeidet med kommuner.

– Strategien omfatter brukersaker, kompetansetilbud, ulike former for nettverk og prosjekter som følger samarbeidsavtaler med kommuner, sier Stamnesfet. Hun forteller at utgangspunktet for arbeidet med strategien var prosjektet SEVU-PPT som handler om å styrke ansattes kompetanse og bidra til mer systemrettet arbeid rettet mot PP-tjenesten (se side 32).

En mer forutsigbar og koordinert praksis

– Strategien som nå er vedtatt i Statpeds ledergruppe, gjelder det generelle arbeidet vårt. Den handler om hvordan vi som organisasjon skal samhandle med kommuner og fylkeskommuner og samtidig gir den

noen føringer om hvilke nivåer og hvem i kommuner og fylkeskommuner Statped ønsker å samhandle med på de ulike områdene. For eksempel at Statped på fylkesnivå skal delta i PP-nettverk og ha fast kontaktperson med ansvar for å følge opp samarbeidet.

Stamnesfet understreker at strategien likevel gir stort handlingsrom for regionene til å imøtekomme de ulike behov kommunene har.

Systemrettet og individrettet arbeid

Politiske myndigheter forventer helt klart at Statped skal arbeide mer systemrettet. – Jeg ser ingen motsetning mellom systemrettet og individrettet arbeid, sier hun. – Det handler om å bruke ulike arbeidsmåter og tilnærminger som fremmer både opplæring og inkludering for barn, unge og voksne med spesielle behov. Mer systemrettet arbeid skal bidra til å etablere lokale systemer som skal sikre kontinuitet i oppfølgingen rundt brukeren og ikke minst at brukeren blir inkludert i fellesskapet. Vi skal møte

de behovene som er der ute, i PP-tjenesten, barnehager og skoler.

Strategien er et verktøy som skal bidra til å heve den lokale kompetansen på det spesialpedagogiske området slik at kommunene selv i større grad kan ivareta inkludering og tilpasset opplæring for barn, unge og voksne med særlige behov.

Tre prioriterte satsingsområder

Tidlig innsats, overganger mellom barnehage og skole og overganger i skolen samt teknologi er satt som felles satsingsområder i samhandlingen med kommunene.

– Disse områdene er valgt fordi de stemmer overens med viktige satsinger i opplæringssektoren. Mange etterspør hvordan læringsressurser og teknologi kan brukes og utvikles for brukere som har særskilte behov. At tidlig innsats er en stor fordel, vet vi veldig mye om. Det samme gjelder at overganger kan være sårbare og kreve ekstra innsats, sier Ann Therese Stamnesfet.

Strategien for samhandling med kommunene er utviklet i samarbeid med Faglig råd for PP-tjenesten. Det er et mål for Statped å få til et mer systematisk samarbeid med lederne i PP-tjenesten og en felles arena for å få innspill til hva PP-lederne mener Statped skal prioritere. ■

Statped FoU er etablert

Statped samfunnsoppdrag innebærer at Statped skal initiere FoU-innsatser, etablere samarbeid med universitets- og høyskolesektoren og bidra til kunnskapsspredning og kompetanseoppbygging i samfunnet. Det er en av grunnene til at Statped i 2015 etablerte en nasjonal FoU-enhet. Enheten samhandler med fag- og ledernetverkene, Statped skole og Statped læringsressurser og teknologiutvikling og er en samarbeidspartner for universitets- og høyskolesektoren og forskningsmiljøer i det spesialpedagogiske feltet, nasjonalt og internasjonalt.

FoU-virksomheten i Statped har til hensikt å møte det spesialpedagogiske feltets behov for ny kunnskap, forbedrede produkter, systemer, samarbeidsformer og opplæringsinnsatser.

SPOT – praktisk orientert og kunnskapsmessig fundert

Det surrer i 3D-printere, taktile skjermer, roboter og apper. På SPOT-konferansen er det teknologi og spesialpedagogikk som gjelder. Og temaet er etterspurt. SPOT er blitt en etablert suksess for Statped.

– Det er enorm interesse for hvilke muligheter teknologi gir i opplæringen av elever med særlige behov, sier Sveinung Wiig Andersen, avdelingsleder og ansvarlig for konferansen. Rundt ham på alle kanter jakter pedagoger etter å orientere seg i jungelen som finnes av ny teknologi og nye løsninger. Og det er akkurat slik det skal være på SPOT.

– SPOT skal være et møtested der man både kan få oversikt, kunnskap, dele erfaringer og bygge nettverk. Vi har lagt vekt på at SPOT både skal være praktisk orientert og kunnskapsmessig fundert, sier Wiig Andersen.

Tilbakemeldingene fra både deltakere og utstillere ble noe av det beste Statped har hatt på konferanser. Plenumsamlingene ble særlig godt mottatt. Målsettingen var en miks av brukere med teknologierfaring, gode spesialpedagogiske forelesere og forelesere med et overordnet blikk på teknologiutviklingen.

Fargerike forelesere – noen smakebiter

Jenny Ström fra Sverige var et fargerikt bekjentskap. Hun snakket om «Livet med ADHD/autisme – og teknologi». Ström var opptatt av hvordan teknologi kan forenkle mange hverdagslige utfordringer knyttet til struktur, tid og forutsigbarhet. I forbindelse med sin egen diagnose begynte hun å utforske hvilke ressurser og teknologi som fantes på markedet og innså at mangelen på kunnskap var enorm.

Sveinung Wiig Andersen ledet SPOT-konferansen. Foto: Privat

SPOT – Statped-konferansen om teknologi og spesialpedagogikk ble arrangert for andre gang i 2015. Fra en ambisjon om 200 deltakere det første året, ble årets konferanse avviklet som en todagers konferanse med nærmere 440 deltakere og ventelister. 24 ulike seminarer, plenumsessjoner og workshops ble avholdt med et mangfold av temaer. Det ble gjort videoopptak av nærmere halvparten av foredragene, som er gjort tilgjengelige på nett.

VERKTØYENE ER IKKE LENGER SPESIELLE – MEN GIR MULIGHETER FOR SPESIELL TILRETTELEGGING.

«Gjør teknologi noen forskjell?» stilte SPOTs hovedforeleser spørsmål om. Dave L. Edyburn, professor ved Universitetet i Wisconsin-Milwaukee snakket om å «forstå effekten av teknologi i spesialpedagogisk arbeid».

Professor ved NTNU, Arne Krokan, holdt en forrykende avslutningsforelesning om hva det nye digitale nettsamfunnet bringer oss. Han stilte spørsmål ved hvor grensen går for hva vi kan få til i løpet av kort tid og hva som er konsekvensene av denne utviklingen.

Gode formidlere med praktisk og anvendbart innhold slo best an på seminarene. Ett av disse var Gunilla Colldén, spesialpedagog, Norrbackaskolan i Sverige, som snakket om «QR-koder, omvendt undervisning og læringsvenner». Colldén viste et eksempel på speilvendt undervisning der elevene forbereder seg i klasserommet og deretter gjør aktiviteten utenfor skolen. Hun pekte også på kreative muligheter med QR-koder i spesialundervisningen.

Populære utstillere

Utstillerne på SPOT er en viktig del av konferansen. Her får deltakerne mulighet til å demonstrere og teste ut ulike verktøy og skaffe seg gode ideer til ressurser i sin egen undervisning. 26 utstillere var invitert. En av dem som kanskje fikk mest oppmerksomhet var firmaet «Blue Ocean Robotics» som demonstrerte sosiale roboter. Disse kan brukes til trening av sosial og faglig kompetanse for blant annet autister og elever med ADHD. ■

Ny teknologi skaper nye muligheter

Hvilke spesialpedagogiske muligheter gir helt ny teknologi som taktile skjermer, 3D-printing eller Google Glass? Dette var et av temaene som ble tatt opp under SPOT-konferansen.

Terje Daleng og Olle Eriksen fra Statped viste hvordan kommende teknologi kan gi nye spesialpedagogiske muligheter. Det forskes på taktile skjermer som gjør at blinde kan lese punktskrift (Braille) og grafikk på nettbrett. Google Glass, eller Google-briller som de kalles på norsk, er tatt i bruk for «fjernveiledning» av personer som er blinde. En seende person kan få overført bildet fra kameraet i Google Glass og veilede den som ikke ser via lyd. På samme måte kan personer som er døve få «fjerntolking» på tegnspråk. Tolken dukker opp i brilleglasset, men kan befinne seg et annet sted. Ved hjelp av 3D-printer kan du enkelt produsere objekter som kan brukes i undervisningen.

Inkluderende teknologi

Den teknologiske revolusjonen gir disse barna noen helt nye muligheter som vi ikke har hatt på samme måte tidligere. Det handler om teknologi som gir muligheter for tilpasning og støtte og som kan gi økt mestring,

økt læringsutbytte og ikke minst – økt inkludering.

Før var særskilte læremidler ofte spesielt utstyr, spesielle bøker eller spesiell programvare som krevde spesiell tilrettelegging og spesiell kunnskap. Læremidlene kunne være nyttige, men særskilt utstyr og læremidler kan også bidra til stigmatisering og gjøre elevene mer spesielle en de trenger å være.

Det nye er de store mulighetene som ligger i verktøy som ikke er spesielt utviklet for elever med spesielle behov, men for et kommersielt marked, ikke bare i nye løsninger som 3D-printere, Google Glass og taktile skjermer, men også i etablerte verktøy som nettbrett, PC-er, apper og vanlige programmer. Det at allmenne verktøy blir spesialpedagogiske verktøy gir en unik mulighet til å bygge ned terskelen for inkludering og likeverd. Elever med spesielle behov trenger ikke alltid spesialutviklet utstyr, men kan dra nytte av mulighetene som finnes i ordinært tilgjengelig teknologi. ■

Olle Eriksen demonstrerer Google-glass og Terje Daleng viser fram en Pytagoras'-kopp skrevet ut på 3D-printer.

Foto: Statped

La pedagogikken styre teknologien – ikke omvendt

– Det er nesten en forbrytelse å ikke utforske mulighetene som teknologi kan gi i opplæringen, sa Trond Giske i åpningstalen på SPOT-konferansen i november i fjor. I denne kommentaren har han mer på hjertet.

Utfordringen med teknologi i skolen er at den i for liten grad følges opp av gjennomtenkte pedagogiske metoder. Det er på høy tid å la pedagogikken styre teknologien, ikke omvendt. Teknologien alene skaper ikke læring, men teknologien kan gi oss nyttige verktøy – når den tilpasses konkrete fag og behovene til hver enkelt elev. Da blir teknologi til utdanningsteknologi, og vi er på riktig spor.

Tilpassing for alle

For det er nettopp i tilpassingen at de spennende mulighetene ligger. Læringsverktøy som gir elevene mer av den typen oppgaver de sliter med, som repeterer forklaringen på et tema de ikke forstår og som gir læreren beskjed om hva den enkelte mestrer eller strever med, har vi allerede. Det vi trenger nå er såkalte «intelligente» læremidler. At handlingene til tusenvis av elever som bruker læremidlet blir lagret og analysert, og som igjen danner grunnlaget for veiledning og tilpasset læring, såkalt «adaptive learning».

Det høres avansert ut, men de fleste av oss bruker allerede lignende verktøy hver dag: Google lagrer søkene våre og utarbeider søkealgoritmer basert på millioner av brukeres atferd

for å gi oss bedre treff. Nye læremidler vil fungere på samme måte. De vil raskt kunne identifisere hva en elev sliter med og tilby læringsstrategier som fungerer for elever med samme utfordring.

Det er en myte at ungdom ikke kan konsentrere seg. Når datteren min spiller på PC eller iPad, er hun så dypt konsentrert at jeg kan rope «godteri til alle som vil ha» uten at det vekker den minste reaksjon. Hvorfor? Hver gang hun mestrer noe, så kommer hun videre til neste nivå, bare litt vanskeligere. Dette er tilpasset undervisning slik det virkelig skal være. Utdanningsteknologi kan være et viktig verktøy for at flere elever får den tilpassingen de trenger i opplæringen. Enten det gjelder bedre tilpasset ordinær opplæring eller spesialundervisning, vil utdanningsteknologi bidra til at begge deler i enda større grad vil kunne foregå i vanlig undervisning.

Spesialpedagoger

+ programutviklere

= gode digitale læringsverktøy

Setter vi programutviklere sammen med spesialpedagoger med spisskompetanse i for eksempel autisme eller ADHD, kan det skapes fantastiske læringsverktøy. I tillegg kan digitale

læremidler være ett av mange verktøy for å styrke tidlig innsats i skolen, både i form av kartlegging og tilrettelegging.

For å oppfylle det enorme potensialet utdanningsteknologi har bør vi sette de ypperste programmererne, grafikerne, historiefortellerne og animatørene sammen med de dyktigste pedagogene, fagekspertene og lærerne og få laget de best mulig spennende, tilrettelagte og pedagogiske læremidlene som er mulig – og det med tilhørende veiledninger, utviklingsstoff og evalueringmateriale.

Å skape en skole der alle får like muligheter er noe vi skylder alle seks-åringene som tillitsfullt møter opp første skoledag. Utdanningsteknologi kan bidra til at vi kommer nærmere ett av de viktigste målene vi som samfunn kan ha: En skole der alle barn kan lykkes.

Vi kjenner alle til at hver fjerde elev ikke fullfører videregående skole. Selv om frafallet skjer i videregående, vet vi at frafallsprosessen begynner tidlig. Elever som ikke lærer å lese, skrive og regne skikkelig i de første skoleårene, blir hengende etter og utvikler store kunnskapshull. Lykkes vi med god bruk av undervisningsteknologi, vil det være en uvurderlig viktig ressurs for å oppdage og følge opp elever som sliter tidlig. Ikke minst vil det også gjøre undervisningen mer variert og spennende. ■

Ny bildebok-app på tegnspråk

«Karsten og Petra kjører brannbil» er en ny bildebok-app om Karsten og Petra med norsk tegnspråk, tale og tekst. Karsten og Petra opplever mange nye ting når barnehagen besøker en brannstasjon. Barna får sitte i en brannbil, og jammen får de også stå i kurven når den heises høyt opp i lufta! Kevin Eide Edvardsen forteller historien på norsk tegnspråk. Applikasjonen er laget slik at selv mindre barn skal kunne bruke den på egen hånd. Man får historien opplest med automatisk sideskift og videoavspilling, men dette kan overstyres ved å bla selv. Appen inneholder bilder, tegnspråkvideo, tekst og tale.

Ny film om tidlig innsats

Som et ledd i Statped's satsing på tidlig innsats har SloT-Kristiansand laget en film som skal brukes som en læringsressurs og informasjon mot barnehagelærerutdanningen. Filmen på 20 minutter tar utgangspunkt i tre barn i førskolealder med særlige behov. Pernille fra Senja har Downs syndrom og bruker cochleaimplantat. Silje fra Drammen har ADHD og utfordringer i forhold til konsentrasjon og oppmerksomhet. Steffen fra Os ved Bergen har store fonologiske vansker. Vi får innblikk i hva som er gjort og gjøres i forhold til tidlig innsats rundt barna.

Tilpasningen av CAS-kalkulator for blinde

Statped har utviklet et eget program som sammen utgjør at synshemmede brukere nå kan bruke den vanligste kalkulatoren i matematikkundervisningen på leselist. CAS-kalkulator (CAS = Computer Algebra System) er obligatorisk i deler av matematikkundervisningen. En kalkulator med CAS

NYE LÆRINGSRESSURSER FRA STATPED I 2016

har evnen til å løse og forenkle symbolske algebraiske uttrykk. Det dominerende programmet på markedet, GeoGebra, egner seg dårlig for leselist på grunn av gjennomført grafisk grensesnitt. Statped har derfor fått utviklet en egen variant av et alternativt program, vxMaxima, samt et tillegg, AutoClip, som sammen utgjør en CAS-kalkulator egnet for leselistbrukere.

«På bølgelengde» – oppdatert nettressurs

«På bølgelengde», www.påbølgelengde.no, er et nettsted om tilrettelegging for hørselshemmede elever i skolen. Nettstedet ble oppdatert i 2016

med responsiv design, søkefelt og tilrettelagt for enkel deling av innhold. På bølgelengde gir på en enkel og oversiktlig måte informasjon og kunnskap om hørselshemning, hørselshemmede barn i grunnskolealder og hvordan den enkelte skole på best mulig måte kan tilrettelegge for et godt læringsmiljø for sine hørselshemmede elever. Målgruppe er primært lærere og rektorer på skoler med hørselshemmede elever, men også foreldre og andre faggrupper som arbeider innen det hørselsfaglige feltet, vil ha nytte av ressursen.

Ny DVD om Pitbull-Terje på tegnspråk

Dette er en dramatisert fremstilling basert på boken «Pitbull-Terje går amok» på tegnspråk med norsk tale og undertekst. Jim har en hemmelig bunkers som ikke engang de populære guttene Kurt og Roger vet om. Men en dag blir bunkersen invadert – av Pitbull-Terje. Jim tenker ut en plan for å bli kvitt ham, men lykkes ikke. I stedet bestemmer Pitbull-Terje at de skal være bestevenner, hvis ikke får han bank! Historien berører tema som mobbing,

alkoholisme, angst, det å være annerledes, vanskelige forhold hjemme og vennskap.

Ole og Mia-app med tegnspråk og grafiske symboler

SLoT-Trondheim har i 2015 laget en ny serie apper om Ole og Mia. Serien om Ole og Mia består av enkle hverdagshistorier med mye humor og tydelig bildespråk. Serien passer til alle barn, men er laget spesielt til barn som trenger ekstra støtte i språkutviklingen. I appens innstillinger er det mulig med individuelle tilpasninger. Du kan velge å se bare bilder eller kombinere med norsk tekst, tegn-illustrasjoner, grafiske symboler (SymbolStix), tegn-til-tale, tegnspråk eller norsk tale. Versjonen med tegn-til-tale er utarbeidet i tråd med språklæringsprinsipper i Karlstad-modellen. Målgruppen for dette materialet er barn og unge som bruker tegn-til-tale som alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK).

Helsetegn

Nettstedet Helsetegn er et nytt nettsted som gir råd og ressurser for å kommunisere med hørselshemmede barn på sykehus eller andre helseinstitusjoner, med og uten tegnspråktolk til stede. Det er ikke dagligdags for helsepersonell å møte et sterkt hørselshemmet barn. For mange skjer det kanskje aldri. For andre bare én gang, mens for noen skjer det hyppigere. Tips, råd og ressurser om dette temaet finner du på: www.acm1.no/helsetegn/

– Eit vellukka prosjekt

NTNU Samfunnsforskning har evaluert *Vi sprenger grenser*. Tiltaka i prosjektet har gitt ei positiv utvikling for både elevar og tilsette. Utfordringa er likevel å overføre arbeidsmåten til skulekvardagen.

Dette er ein av konklusjonane til seniorforskar Anne Kittelsaa og professor Jan Tøssebro ved NTNU Samfunnsforskning. Dei har følgd *Vi sprenger grenser* frå sidelinja for å evaluere prosessen og resultatane. Forskarane har vurdert om tiltaka aukar læringsutbyttet og graden av

inkludering hos barn og unge med utviklingshemming og store samansette lærevanskar.

– Prosjektet har vore vellukka. Barna har fått god oppfølging, dei tilsette har auka kompetansen sin og foreldra opplever å bli tatt på alvor, seier Anne Kittelsaa.

I Vi sprenger grenser har Statped bygd kompetanse rundt enkeltbarn. Statped har jobba tverrfagleg og samarbeidd med laget rundt barna, både personale i skule og barnehage, PP-tenesta og føresette.

– Prosjektet har leita etter metodar for at barna skal lukkast i skulen.

Tiltaka har gått ut på å bygge opp ein systematikk rundt barna. Dette er blitt gjort utan å auke på med ressursar, men heller jobbe smartare, forklarar Kittelsaa.

I evalueringa har forskarane gjort individuelle intervju og fokusgruppeintervju med tilsette i skular og barnehagar, foreldre, PP-tenesta og tilsette i Statped. Dei har også deltatt i ulike prosjektgruppemøte og på pilot-samlingar i barnehagar og skular.

– Vi sprenger grenser viser at for å få til inkludering, må ein ville det og sette i verk dei tiltaka som må til. Det handlar om å utvikle ressursane hos barnet og jobbe med personane rundt, slik at dei kan støtte opp om barnet si utvikling. Vi må styrkje både barnet og laget rundt det, seier Kittelsaa.

Størst suksess i barnehagane

Vi sprenger grenser har bestått av fleire pilotar i barnehagar og skular. Forskarane meiner at pilotane i barne-

Vi sprenger grenser

Utdanningsdirektoratet har gitt Statped i oppdrag å gjennomføre prosjektet Vi sprenger grenser (VSG) fra 2013 til utgangen av 2017. Oppdraget har bakgrunn i Stortingsmelding 18 *Læring og Fellesskap*, hvor det kommer frem at mange barn og unge med utviklingshemning og store sammensatte lærevansker møtes av for lave forventninger og en mangelfull pedagogisk innsats i barnehage og skole. Det er derfor nødvendig å gjøre noen grep som sikrer at barn og unge i denne gruppen får bedre læringsutbytte og opplever større grad av inkludering.

I Vi sprenger grenser har Statped så langt gjennomført pilotprosjekter rettet mot kommuner, barnehager, skoler og foreldre, hvor det er prøvd ut forskjellige arbeidsformer. Hensikten har vært å skape forbedringer knyttet til læring og inkludering for barn i barnehage/skole og foreldre, og samtidig gi økt kunnskap og bedre samhandling mellom personer og systemer som på ulike nivåer ivaretar utviklingshemmedes pedagogiske behov. Pilotprosjektene er blitt følgeevaluert av NTNU Samfunnsforskning gjennom individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer med ansatte i barnehager og skoler, foreldre, PP-tjeneste og prosjektlederne i Statped.

Se rapport på statped.no

GUIDE: Veien til en meningsfull skolehverdag

Denne enkle guiden er laget som en hjelp for lærere og skoleledere som skal ta imot nye elever med store og sammensatte lærevansker og utviklingshemning og som ikke kjenner elevgruppa fra før. Den handler om hva det er nødvendig å gjøre av forberedelser for å skape et likeverdig og tilpasset opplæringstilbud for disse elevene.

Guiden gjør deg kjent med litteratur og nettsteder som inneholder utdypende informasjon om temaet.

Se: www.statped.no/visprenger grenser

FOR Å FÅ TIL INKLUDERING MÅ PERSONALET VILLE DET. >>

hagane var særers vellukka. I skulen har pilotane vore mest vellukka på småtrinnet.

– Tilbodet til barn med utviklingshemmingar er ofte fragmentert, der ein halvhjerta gjer litt her og litt der. Jo eldre barnet er, jo meir oppdelt er gjerne tilbodet. Barnehagen har eit større ansvar enn skulen for heilskapen rundt barnet. Difor er det gjerne lettare å skape eit meir heilskapeleg tilbod i barnehagen, seier Kittelsaa.

I barnehagepilotane er suksesskriteria mellom anna hyppig og konkret rettleiing frå Statped, godt samarbeid med foreldra, eit barnehagepersonell med entusiasme, engasjement og vilje til å lære. At barnehagepilotane kom først i gang og varte lengst, har truleg også betydning for det vellukka resultatet.

Haldningar i skulen

Skulepilotane viser at rolleavklaring og godt samarbeid mellom kontaktlærar, spesialpedagog og assistent er avgjerande for godt fagleg og sosialt utbyte på skulen hos barna i målgruppa. I tillegg er haldningar hos personalet og skuleleiinga ei vesentleg føresetnad for om skulen klarer å inkludere barn med utviklingshemmingar og store samansette lærevanskar.

– For å få til inkludering må personalet ville det. Dei må ha eit felles ønske om inkludering og tenkje at eleven med særskilde behov faktisk høyrer til i klasserommet. Då er skuleleiinga og rektor viktig, for det må jobbast systematisk med haldningar og skulemiljø, seier Kittelsaa.

Ho peiker på ei aukande ekskludering av elevar med utviklingshemming i Noreg, der elevane blir tatt ut av klasserommet og plasserte i spesielle grupper. Vi sprenger grenser er ein måte å bremse denne negative utviklinga på, meiner Kittelsaa.

Nokre av PP-kontora som deltok i Vi sprenger grenser, har vist vilje til å utvikle ny praksis og byggje opp systematikk rundt barna i målgruppa. Gjennom andre prosjekt ser forskarane ved NTNU at PP-tenesta generelt er stadig meir opptatt av førebygging og systematikk.

Evalueringa av Vi sprenger grenser viser at det er mogleg å få til ei positiv utvikling for barn med utviklingshemming og store samansette lærevanskar. Forskarane peiker likevel på at det truleg ikkje er nok med innsats frå Statped. Dei etterlyser politiske signal om at undervisning av barna det gjeld, blir ein meir sentral oppgåve for barnehagar og skular. ■

Erfaringsfilmer frå Vi sprenger grenser

Fra filmen «Book Creator som kommunikasjonsverktøy».

Deltakarane i Vi sprenger grenser har prøvd ut teknologi og alternative kommunikasjonsformer. Dei deler erfaringane sine i sju filmar som du kan sjå på statped.no.

Elektronisk bok som kommunikasjonsverktøy

Filmen «Book Creator som kommunikasjonsverktøy» viser korleis ein app kan brukast for å utveksle erfaringar mellom barnehage og heim og for å inkludere eit barn i fellesskapet. Book Creator er ein av fleire appar for å lage elektroniske bøker. Charlottenlund barnehage i Trondheim bruker appen i arbeidet med Åse. Ho blir filma i ulike kvardagslege situasjonar i barnehagen og heime. Filmene blir så brukt til

erfaringsutveksling, fagleg evaluering og dokumentasjon av utviklinga til Åse. Men ikkje minst er Book Creator eit nyttig verktøy for å inkludere Åse og skape samspel mellom ho og dei andre barna. Den elektroniske boka blir vist fram og nytta under mobilitets-trening og sansestimulering og samspel og inkludering med dei andre barna. Appen blir også nytta til å lage bøker med songar og reglar som Åse kjenner igjen, tilrettelagt i tempo og fargar som er skreddarsydde for Åse.

Rettleiing i form av video

I filmen «Bruk av video i veiledning» deler ein barnehage og eit PP-kontor sine positive erfaringar med å få rettleiing frå Statped via video. Når avstandane er store og reisekostnadene høge, er bruk av video ein effektiv måte å rettleie på. I Sortland kommune er erfaringane gode. Sigerfjord barnehage, PP-tenesta og Statped møtast jamleg på videokonferanse. Barnehagen deler videomateriale, som dei tre aktørane diskuterer og analyserer saman.

Gevinstane er mange, og bruk av teknologi aukar kvaliteten på utgreiings- og rådgivingsarbeidet; samhandlinga er tett og hyppig, dei er mange som analyserer videoane saman, og barnehagen får raskt svar på spørsmål. Nokre føresetnader må likevel vere til stades: god nettilgong, ein pc med kamera, eit enkelt program for videokonferanse, ei sky-teneste for å dele videoar og helst noko digital kompetanse og interesse for teknologi.

Digitale tankekart som visuell støtte

Filmene «Digitale tankekart som visuell støtte» viser korleis bruk av teknologi kan auke læringsutbyttet for elevar med store, samansette lærevanskar. Mo ungdomsskule i Mo i Rana har tatt i bruk digitale tankekart for å strukturere fagstoff med lyd og bilete.

Appen «Inspiration Maps» gir Ole Martin visuell støtte i undervisninga. Det digitale tankekartet ligg på eit nettbrett. Ole Martin kan trykke på bilete, lydfilmar, omgrep og videosnuttar som er tatt i timane. Slik blir det lettare å lære, og læringsutbyttet aukar.

Nettbrettet og tankekartet gjer det også lettare å formidle, slik at kunnskapen til Ole Martin blir meir synleg for klassen. Læraren deler tankekartane via ei sky-teneste, slik at dei er tilgjengelege for Ole Martin, heimen og spesialpedagogen.

Nettbrett og appar i spesialundervisninga

I filmen «Inkluderende verktøy i spesialundervisninga» deler Hop skule på Askøy gode erfaringar med å bruke nettbrett og appar. Brage går i 6. klasse og treng særskilt tilrettelegging på skulen. Gjennom teknologi har skulen funne gode løysingar, slik at Brage får ein lettare og betre tilrettelagt skulekvardag. Brage har stor nytte av å bruke nettbrett og tilrettelagte appar, som til dømes gir ekstra støtte gjennom lyd og grafikk. Målet er å auke læringstrykket.

Fordi Brage blir motivert av å jobbe med teknologi, blir han meir uthaldande og fokusert. Arbeidstida er utvida frå nokre minutt til ein heil skuletime med fagleg innhald. Brage nyttar også nettbrettet når han jobbar i grupper med dei andre elevane.

Barna får til eit sosialt samspel og eit fagleg innhald når dei nyttar teknologi fordi alle kan ta del i den digitale verda på ulike måtar. Slik blir dei digitale verktøya ein ressurs i skulen sitt inkluderingsarbeid.

Interaktive tavler som inkluderingsverktøy

«Interaktive tavler som inkluderingsverktøy» viser korleis teknologi jamnar ut forskjellar blant elevar.

Sofiemyrtoppen skule i Akershus nyttar interaktive tavlar for å skape eit inkluderande miljø for elevar med særskilde behov. På ei interaktiv tavle kan elevane peike, trykkje og svitsje, og vanskegraden på oppgåvene kan tilpassast kvar enkelt elev.

For elevar med særskilde opplæringsbehov gjer dermed tavla det lettare å formidle seg, meistre og høyre til i klassefelleskapet. Dette kan auke sjølvkjensla og læringsutbytet.

Filmen peiker på at leiinga ved Sofiemyrtoppen skule prioriterer å bruke ressursar på ny teknologi. Han viser også at kontaktlærar og spesialpedagog samarbeider om å finne gode program og appar. Mellom anna finn dei mange gode ressursar på nettsida www.erher.no.

Nettbrett i samarbeid mellom skule og heim

Hans-Kristian har mange samansette utfordringar og manglar talespråk, men eit nettbrett gjer det mogleg for han å kommunisere om kvardagslivet sitt.

Filmen «Nettbrett i skole-hjem samarbeid» handlar om korleis Lauvsnes skule i Flatanger brukar nettbrett som kommunikasjonsverktøy. Fordi Hans-Kristian ikkje kan fortelje sjølv kva han har gjort på skulen eller heime, filmar dei vaksne mykje av det tredjeklassingen er med på. På denne måten kan Hans-Kristian dele med dei andre i klassen kva han har gjort i helga, og foreldra får vite korleis skuledagen har vore. Dette er til glede for både medelevane og familien til Hans-Kristian.

Skulen opplever at teknologi gjer ein stor forskjell, mellom anna for å få Hans-Kristian med i samspel med dei andre elevane. Dei mange filmopptaka blir også nytta når arbeidslaget kring Hans-Kristian analyserer og diskuterer arbeidet det gjer.

Pegasus – bruk av nettbrett til kommunikasjon

Kommunikasjonsmaterialet Pegasus har gitt god utteljing for Henrik og dei andre borna i Skogen barnehage på Askøy. I filmen «Pegasus – bruk av nettbrett til kommunikasjon» fortel foreldra og tilsette i barnehagen om dei mange gevinstane ved Pegasus.

Pegasus er eit norskutvikla kommunikasjonsverktøy som opnar for leik og samspel. Det ferdiglaga materialet byggjer på norsk barnekultur og gir ein inngang til leik. Gjennom bruken av Pegasus har Henrik hatt ei utvikling der han kommuniserer meir, gjer seg meir forstått og tar del i aktivitetar som han tidlegare ikkje kunne ta del i.

Når barna blæs såpebobler, kan Henrik vere med. Nettbrettet seier såpebobler, og noko skjer når Henrik trykkjer. Bruk av grafiske symbol, augekontakt og respons i leik og samhandling gjer at dei andre barna koplars seg på. Alle barna har difor nytte av teknologien, og personalet i barnehagen opplever ei utvikling dei ikkje har sett før i aldersgruppa.

NOEN HENDELSER FRA 2015

FEBRUAR
Statpeds bruker-konferanse. Tema for årets konferanse var «Inkludering av barn og unge med særskilte opplæringsbehov».

APRIL
Døveskolen 190 år. Jubileet på A. C. Møller skole i Heimdal var meget vellykket med omtrent 200 personer som kom innom. Besøkende fikk et innblikk i både livet i gamle dager og hvordan dagens skole fungerer, med forelesninger, utstillinger, demonstrasjoner og teater.

MAI
Kulturtreffet: Rundt 250 hørselshemmede elever var samlet på årets «Kulturtreff». På kulturtreffet fikk de sjansen til å bli kjent med mange andre elever og voksne som behersker tegnspråk.

2015

JANUAR
Lansering av den første av sju erfaringsfilmer i prosjektet Vi sprenger grenser.

FEBRUAR
Lansering av Statpeds nye app-serie om Ole og Mia, med lyd, bilde og tegnspråk.

APRIL
Visuell musikk-prosjektet med barn og unge.

AUGUST

I august arrangerte Statped vest eit tredagars fagtorg med ulike aktivitetar knytt til kartlegging og testing. Målet var å auke kartleggingskompetansen hos tilsette i PP-tenesta.

AUGUST

Lansering av filmen «Veien tilbake – Å få CI i voksen alder». I dokumentaren «Veien tilbake» følger vi to voksne som får cochleaimplantat (CI) og den tøffe veien de må igjennom for å kunne høre igjen.

SEPTEMBER

Landsdelssamling for PP-tjenesten i nord. Statped arrangerte landsdelssamling i Alta for alle ledere i PP-tjenesten i de nordligste fylkene. Tema på konferansen var mobbing.

JUNI

Nordic Aphasia Conference. Forelesere var ledende logopeder fra Norden, Europa, USA og Australia. Konferansen var et samarbeid mellom Statped og Sunnaas sykehus.

SEPTEMBER

Nettverkskonferanse for ledere i pedagogisk-psykologisk tjeneste i kommuner og fylkeskommuner. Konferansen er en del av strategi for etter- og videreutdanning av ansatte i PPT (SEVU-PPT).

OKTOBER

Statped arrangerte matematikkonferansen «Fra vanske til mestring V» i Kristiansand. Temaet for konferansen var «Tettere på i utredning og tidlige tilpasninger».

OKTOBER

Barneavdeling for nevrofag ved Rikshospitalet, Statped og MS – forbundet samarbeidet om konferansen «Mitt barn har MS».

NOVEMBER

I november sette Statped vest fokus på dei miste barna i barnehagen. Barnehagekonferansen fokuserte på behova til dei minste barna og korleis ein kan forhindre skeivutvikling og redusere behovet for framtidig spesialundervisning.

DESEMBER

Statped og Språkrådet har teikna avtale om utvikling av norsk teiknspråk.

NOVEMBER

Nasjonal deltidsuke for ungdommer med hørselshemming.

2016

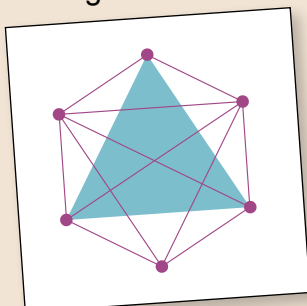
NOVEMBER

Konferanse om Tourettes syndrom i samarbeid med Nevsom. «Innsikt og muligheter og meningsfull hverdag» var tema.

NOVEMBER

SPOT-konferansen, SPOT er Statped's årlige konferanse om spesialpedagogikk og teknologi.

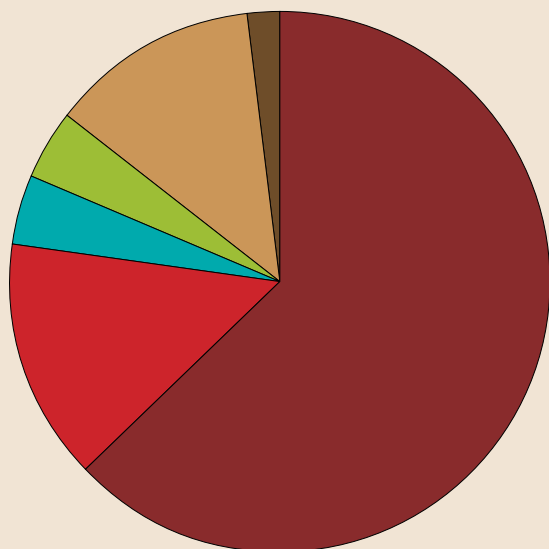
NOVEMBER

Veivalg for skole og elev. Manglende skoleoppmøte og tidlig innsats. Konferanse om ungdom i «frafallsfellen». Elever som står i fare for eller har droppet ut av skolen sto i fokus. Ulike problemstillinger, utfordringer og forslag til meningsfulle tiltak knyttet til elever i «frafallsfellen».

STATISTIKK 2015

ØKONOMI

Samlet tildeling 671 218 millioner kroner
Oppdragsinntekter 45 044 millioner kroner

- Lønnsutgifter (418 742)
- Husleie (94 701)
- Reisekostnader (28 262)
- Konsulenttenester (27 183)
- Andre utbetalinger til drift (84 721)
- Investeringer (11 169)

SYKEFRAVÆR

2015 startet med et sykefravær på 9,67 prosent. Ved utgangen av året falt det til 6,33 prosent. Samlet sykefravær i etaten i 2015 var 7,8 prosent. Målet som IA-bedrift er 5,6 prosent.

LOKALISERING

Statped har hovedkontor i Oslo og er delt inn i fire regioner med regional-kontor i Tromsø, Trondheim, Bergen og Oslo.

AREALUTNYTTELSE OG LOKALISERING

Kontorsted	Totalt disponibelt areal	Totalt framleid areal	Totalt benyttet areal
Oslo Storo	3 397	-	3 397
Oslo Huseby	10 900	-	-
Oslo Skådalen	6 310	-	6 310
Oslo Bredtvet	7 225	-	7 225
Gjøvik	3 253	-	3 253
Holmestrand	974	-	974
Kristiansand	1 500	-	1 500
Stavanger	300		300
Sandane	149		149
Paradis	7 502	915	6 587
SEAD Kautokeino	147	-	147
Alta	950	-	950
Porsanger	81	-	81
Sømna	49	-	49
Sortland	30	-	30
Bodø	449	-	449
SEAD Drag	25	-	25
SEAD Røros	12	-	12
Storslett	58	-	58
Tromsø	798	-	798
Heimdal	7 200	70	7 130
Melhus	7 465	-	7 465
Levanger	724	-	724
Bergen Hunstad skole	2 651	2 651	0
Statped's hovedkontor Oslo	933		933
SUM Statped	63 082	3 636	48 546

TJENESTER

Statped er en nasjonal etat som gir spesialpedagogiske tjenester til kommuner og fylkeskommuner. Statped er en del av opplæringssektoren og bistår kommunene med å tilrettelegge opplæring i samarbeid med PP-tjenesten.

Statped leverer tjenester innenfor fagområdene:

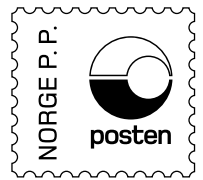
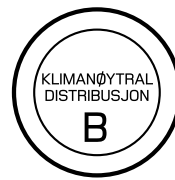
- syn
- hørsel
- kombinert syns- og hørselstap og døvblindhet
- språk/tale
- sammensatte lærevansker
- ervervet hjerneskade

Gjennom Statped sine nettressurser ble det solgt 8087 læringsressurser i løpet av året, og det ble lastet ned 14 559 apper utarbeidet av Statped.

PERSONAL

- Statped hadde 748 årsverk per 31.12.2015.

Returadresse:
Statped postmottak
Pb. 113
3081 HOLMESTRAND

Foto: Morten Brun

Ett telefonnummer for hele Statped: 02196

En felles postadresse: Statpeds postmottak, Postboks 113, 3081 Holmestrand

E-post: post@statped.no

Statpeds hovedkontor: Sommerogaten 13-15, 0255 Oslo

Statped sørøst: Vitaminveien 1A, 0485 Oslo

Statped vest: Sandbrekkveien 27, 5231 Paradis

Statped midt: Søbstadvegen 65, 7088 Heimdal

Statped nord: Gimleveien 68, 9019 Tromsø

Følg Statped på nett:

www.statped.no / www.facebook.com/statped / twitter.com/statped

